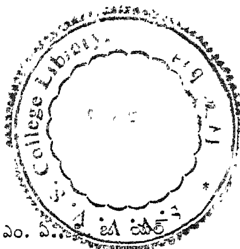
శ్రీమత్సరదేవతాయై నమః

కామవిలాసము

ద్విపదకావ్యము

మిల్టన్ మహాకవి కృతి "కోమస్" అనుదాని కనుకృతి

★

గ్రంథకర్త :
విద్వాన్ యస్. విశ్వనాథశాస్త్రి, ఎం. ఏ.
ఆనరరీ రీడర్, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము.

★

1956

వెల 1-8-0

ప్రథమ ముద్రణము 1935
1000 ప్రతులు
ద్వితీయ ముద్రణము 1956
1000 ప్రతులు

పాఠ్య గ్రంథము :

బి. ఎ. 3-వ భాగము

యం. ఎ., యం. ఎ. (ఆనర్సు) నాల్గవ సంవత్సరము 1936 – 40.

విద్వాన్ ఫైనల్ బి. ఏ. ఐచ్ఛికభాగము,

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము 1951 – 54.

ముద్రణ :
అజంతా ప్రింటర్సు,
సికింద్రాబాదు.

PREFACE

'Comus' and its contents had a powerful appeal to me in that language, when first I read it as a text-book for my M. A. Examination of the Aligharh Muslim University in 1928. Since then I have an idea of adapting it in Telugu Verse, which has taken shape now, by Mother's will. I fervently hope that the Telugu public will accept it at its worth.

I must not lose this opportunity of thanking Mr. V. Ramasubbarayudu, my friend and President, Snehalata Kavitha Sangham for the trouble he has taken in preparing the Ms. for the press and Mr. A. V. Chelapati Rao, a good scholar in Telugu & Sanskrit, for his introduction and for looking into the proofs. Finally I must thank my friend and co-lecturer, Mr. B. V. Rama Nursu for having rendered the prose version of the story.

AUTHOR.

OPINIONS

I have had the pleasure of looking into some of the writings of Mr. S. Viswanatha Sastri, M. A. and am much impressed by the author's skill and learning. I have no doubt that he will have ample opportunities in the service of His Exalted Highness, the Nizam, for the development of his great powers.

Waltair,
29th Dec., 1934.

(Sd.) S. Radhakrishnan,
Vice Chancellor,
ANDHRA UNIVERSITY.

" I have read with great interest 'Kamavilasam' a Telugu rendering of Milton's **C**omus by Vidvan, S. V. Sastri. In my opinion, the author has ably brought out the spirit of the original. His departures from his source mainly consist in the replacing of classical allusions of which Milton's poem is so full, by references to our own puranic tales and legends which the average Telugu reader will more readily appreciate. It is the duty of every lover of Andhra culture to do his bit for the enriching of Modern Telugu literature and Mr. Sastri's attempt is therefore a step in the right direction.

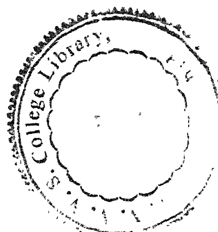
Hyderabad (Dn)
25th March '35.

(Sd) T. Virabhadrudu,
M. A., L. T.
Professor of English,
OSMANIA UNIVERSITY COLLEGE

A SUMMARY

of the story of

"COMUS"

The hero of the story or the villian of the piece, is Comus, born of Bacchus, the wine god and Circe, the sorceress. As is natural in such cases, he combines in himself the sorcery of his mother and his paternal heritage of love for wine. His trade for mere love of it, is to lure innocent travellers of the forest into tasting his magic wine which has the quality of transforming them into men with animal faces. As a record of past achievements, he has with him a riotous gang of fallen men roaming about the wood with their master enchanter.

Once, as ill-luck would have it, a handsome young lady and her two brothes of aristocratic descent, had to pass through that infested wood on the way to their father's house, where he was to be invested with his ducal power. The lady feels exhausted and hungry and her brothers go in search of finding out for her some nourishment but lose their way in the forest. Night descends and a thousand phantasies haunt the

lady's memory, when she is thus left to herself. That is the occasion and opportunity for Comus to introduce himself to her and to spread his net round his fair victim in the guise of a harmless villager. He resolves to make advances to her and own her as his queen. In order, however, to put his victim off the scent, he first learns the story of her lost brothers from her and promises to escort her to them after a night's rest.

Meanwhile, the brothers feel sorry for thier sister left alone; but feel confident that her chastity and force of character will protect her from the clutches of evil.

Their worst fears proved true, when the attendant spirit, disguised like their father's shepherd, appears before them to disclose what befell their unhappy sister. The brothers in great rage prepared to find out and chastise Comus; but are disillusioned by the shepherd about the possibility of force succeeding against one armed with charms and magic. He tells them also that he knows of a magical herb called "Haemony", which has the power of counter acting the evil influences of Comus' enchantments. Armed with this, they proceed in search of Comus' den, to break his glass of wine

and seize his wand, the two main forces of his evil influences.

At the other end, the lady is led by Comus, and his crew to a magnificent palace set out with all manner of deliciousness, where the lady is made to sit on an enchanted chair from which she cannot move and is offered a glass of wine. Comus offers to win her over with apparently convincing arguments that elevate gross materialism and profligacy to the level of virtue, which the lady rebuts with an equally forceful answer in defence of true virtue and chastity.

At this juncture, the two brothers rush in, wrest the glass out of Comus' hand and break it into pieces. His gang is held up but Comus escapes with the magic wand and the shepherd brings it to the notice of the brothers that without the wand being snatched the lady cannot be freed from the bonds of enchantment. But all is not lost; for the good shepherd suggests invoking the help of "Sabrina", a river goddess, who is the protector of virginity and who has the power of undoing the mischievous effect of Comus' black magic. Sabrina is accordingly invoked. She comes at once and sprinkles holy water thrice on the lady's finger tip and thrice on her rubied lip. The spell then loses its fell

grip on the lady and she is led in safety to her father's palace to increase their merriment and happiness.

Having thus discharged her labour of love, the attendant spirit disappears to happy climes, where day never shuts his eye, exhorting mortals to love virtue, lest, otherwise, the wrath of heaven should descend on them.

DEDICATED

TO

VIRTUE

మాత యనుజాత కూఁతు నా మానినీమ
తల్లికల నెల్లఁ దలఁచెడు ధర్మమలికిఁ
పరులఁ దండ్రి భ్రాత సుతులవలెఁ దలంచు
సతివ కిద్దాని నిత్తు నే నంకితముగ.

పీఠిక

శ్రీమంతం బగు మన భరతఖండంబున వేదశ్రోతలును, మహర్షులును లోకుల నుద్ధరించుతలంపుతోడ ననేకమోక్ష గ్రంథ రాజముల ననుగ్రహించియున్నారు. తరువాతఁ గొన్ని వేదాంత గ్రంథములను గొందఱు మహాత్ములు కావ్యనాటక రూపములతోఁ బ్రజానురంజకముగ విరచించియుండిరి. ఇట్టి గ్రంథములలోఁ బ్రబోధచంద్రోదయ మనఁబడు సంస్కృతనాటక మొకటి. ఇయ్యది కృష్ణమిశ్రరచితము. దీనినే మాతృకగఁ గైకొని వరాహపురాణాది గ్రంథకర్తలగు నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య యనెడి జంట కవులు తెలుఁగులోఁ బ్రబంధరూపమున రచించి గంగనామాత్యున కంకితముఁ గావించియున్నారు. ఇట్లె సంకల్పసూర్యోదయ మనెడి యింకొక సంస్కృతగ్రంథముకూడఁ గలదు. ఇట్టిదే వేఱొక్కటి జీవానందనాటక మను పేరుతో విలసిల్లుచున్నది. ఈ కావ్యరత్నములు లోకమునకు జ్ఞానప్రబోధ మొనర్చుటకుఁ బూర్వకవులచే రచియింపబడియున్నవి.

ఇంచుమించుగ నిట్లె సన్మార్గప్రవర్తనలఁ గఱపునట్టి "కామవిలాస" మను నీ కావ్యమును బ్రహ్మశ్రీ సరిపెల్ల విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు రచించి మన కొసంగియున్నారు. ఇది గేయఫణితిలో వ్రాయఁబడినది—స్త్రీల సౌశీల్యము, మనుజుల సద్వర్తనము, వీని నాధారములుగఁ గైకొని యీ కావ్యము రచింపఁబడినది.

క వి ప్ర శం స

ఈ కవిచంద్రులు సంస్కృతాంగ్లభాషలయందు 'యం. యే.' పరీక్ష నిచ్చియున్నారు. ప్రాచ్యబిరుదములందు 'విద్వాన్' 'పి. ఓ. యల్.' బిరుదములను గడించియున్నారు. వీరి మేధాశక్తి కడుంగడు నపారముగఁ దోఁచుచున్నది. వీరు మూఁడుభాషలలో నిరతిశయోత్తమ పాండిత్యమును సంపాదించియున్నారు. ఇట్టి మేధావులు నాఁట నూట నొక్కరిద్ద రుందురేమో. ఇట్లనితర దుర్లభ మగు శేముషీమహిమల గడించినట్టి వీరిని రావించి సత్కరించి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు వీరిచే నెన్నియో యమూల్యోప న్యాసముల నాంధ్రవిమర్శనుగూర్చి యిప్పించియున్నారు. ఈ యుప న్యాసము లాంధ్రభాషాయోషామణి కపూర్వాలంకరణములై విల సిల్లుచున్నవి. "ఆంధ్రవిమర్శకుఁ" డనెడిపేరుతో నీ యుపన్యాసము లన్నియు నచిరకాలములో ముద్రింపించి జిజ్ఞాసువు లగునట్టి మన యాంధ్రమహాశయులకు దయతో నందఁజేయుదురుగాక యని వీరిని బ్రార్థించుచున్నాను. వీరు ప్రస్తుతము హైదరాబాదులో నైజాము కాలేజీలో నొక యాచార్య (Professor) స్థానము నలంకరించుచున్నారు. వీరు చక్కని కళోపాసకులు. దేవీ పూజా ధురంధరులు. ఇదివఱకే వీరిచే "లలితాశతకము, హంసతారావళి" మున్నగు గ్రంథములు రచింపఁబడినవి. ఇయ్యది వీరి కవితాకల్ప లతకుఁ బూచిన మఱొక్కసుమరాజము. వీరు స్నేహలతాకవితా సంఘమునందుఁ బ్రధానసభ్యులై, తాము రచించినట్టి యమూల్య కావ్యరత్నముల స్నేహలతామతల్లికే కానుకలుగా సమర్పించు

చున్నారు. వీరినిఁ బ్రోత్సహించి వీరి మేధాసుధాంబుధిలో దాగి యున్న మాధుకీసాధురీతులను సంఘసభ్యులకేగాక యితర పాఠక మహాశయులకు నైతము జవిచూపించుటకుఁ దోడ్పడిన మహాను భావులగు బ్రహ్మశ్రీ వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయఁడు, బి. ఏ. గారెంతయుఁ బ్రశంసార్హులు. వారి కనేక నమస్కారము లర్పించుచున్నాఁడను. వీరి ప్రోద్బలముచేఁ గాకున్న నిట్టి గ్రంథ ములు మనకు లభించియుండవు. ఇయ్యది స్నేహలతా సుమరాజిలో నలుబదినాలవదియై విరాజిల్లుచున్నది. స్నేహలతా కవితాసంఘము నిరంతర మిట్టిపుష్పములనే పూచుచుండుఁగాక!

గ్రంథ ప్రశంస

ఈ కామవిలాసమునకు మాతృక యేదియన నాంగ్ల భాషలోఁ గవిశిఖామణులం దగ్రస్థాన మలంకరించిన మిల్టన్ (Milton) కవివర్యునిచే రచింపఁబడిన (Comus) కోమసు నాఁబడు నీతిబోధక మగు చిన్ని నాటిక. ఈ యాంగ్లనాటక కవిత్వమాధుర్య ముతో సరితూగిన శ్రావ్య కావ్యరాజము లేనేలేదని జాన్సను (Johnson) కవి దీనిని స్తోత్ర మొనర్చుచున్నాఁడు.

"A work more truly poetical is rarely found"
Johnson's "Life of Milton"

"కవితాకళ నింతకంటె యథార్థముగ శోభింపఁజేయు కావ్యమెందును బ్రాయి కముగఁ గానరాదు."

జాన్సన్ వ్రాసిన "మిల్టన్ జీవితము"

ఇట్టి యుత్తమ గ్రంథమును వ్రాయుటకు మిల్టన్ కవిని బురికొల్పిన మూలకారణము తత్కవిశేఖరునకు నీతి ప్రవర్తన యందును, ధర్మానుష్ఠానము నందును, దైవభక్తి యందును గల నిరతిశయవిశ్వాసమే సుమీ. ఈ కవిచంద్రునకు దుర్వ్యసనలౌల్యము గాని, దుష్పథసంచారము గాని వినుటకేనియు దుస్సహములు. స్వచ్ఛమై నిష్కలుషమై సదాచార సంపన్నమైనట్టి జీవితయాత్రయే యీ కవిచంద్రునికిఁ బరమావధి. ఈ భావమునే 'Wordsworth' అనునొక యాంగ్ల మహాకవి Milton గురించి యిట్లు వెలిఁ బుచ్చెను గదా.

Thy soul was like a star and dwelt apart
Thou hadst a voice whose sound was like the sea
Pure as the naked heavens, majestic free
So did'st thou travel on life's common way
In cheerful godliness, and yet thy heart
The lowest duties on herself lay
"Plain living and high thinking
was his motto in life."
Milton himself had expressed in
the sonnets on his blindness
"who best
Bears his mild yoke, they serve him best."

ఇట్టి సద్గుణగణగరిష్ఠులలోఁ జేరిన మహనీయుఁడు మిల్టను మహాకవి. సౌశీల్యమునకు సత్ప్రవర్తనమునకు దైవసహాయమెల్లపుడు సన్నిహితమై యుండుననియే యీ కవి చేయునట్టి ప్రబోధ సారాంశము. ఇక్కథలోఁ గామునిచేతఁ జిక్కిన సుశీల తుదకు ధర్మదేవత చేత నధర్మపాశములనుండి విడిపించఁబడి రక్షింపఁబడినది. ఇట్టి నీతులను నిరూపించి ప్రజలను సన్మార్గ ప్రవర్తకుల

చౌనరించుటకే మిల్టన్ కవి యీ గ్రంథమును రచించియున్నాఁడు. దీనినే ముఖ్యోద్దేశముగఁ గైకొని శ్రీ విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు కామ విలాస కావ్యమును దెలుంగుబాసలోనికి ననువదించిరి.

కవితా ప్రశంస

ఇంచలికవిత్వము చక్కనిధారాశుద్ధితో విలసిల్లుచు మృదు పదసంపదతో నలరారుచు మిక్కిలి మనోరంజకముగనున్నది. పలుతావులం దీకవిశేఖరులు పసందు లగుపలుకుల నుపయోగించి మనోహరముగ నుండునట్లు విరచించియున్నారు. అట్టితావుల నన్నింటి నొక్కొక్కదానిని నిరూపించవలయునన్నచో గ్రంథము కంటె నెంతో పీఠికయే పెద్దదగుననుభీతిచే సహృదయులగు పాఠకుల కయ్యది విడచుచున్నాను.

మొత్తముమీఁద గ్రంథము మిక్కిలి రసవంతమై, ధారాళమై, సహజగమనశోభితమై. సలక్షణమై శ్రుతి కింపుగూర్చు చున్నది. ఎంతచదివినను జదివినకొలఁది రసము చిప్పిలుచున్నది. ఆంగ్లభాషయందు నిరతిశయకీర్తిని గడించిన మిల్టన్ కవిశేఖరుని వాక్సుధామాధురికి సరితూగునట్టి చక్కని శైలిలో వ్రాయఁబడి యున్నది. గ్రంథము పరిశీలించువారి కనువాదమనిపించక స్వతంత్ర రచనవలెఁ గనుపట్టుచున్నది. ఇట్టి గ్రంథము రచించి మిల్టను కవి యొక్క కవితాసుధారసమును జవిచూడఁగల భాగ్యము నాంధ్ర లోకమున కిచ్చిన శ్రీ విశ్వనాథశాస్త్రిగా రెంతయు వందనీయులు.

గుంటూరు,
20-3-35

ఇట్లు
విన్నవించు బుధవిధేయుఁడు,
అచ్యుతుని వేంకటాచలపతిరావు.

ఇందలి పాత్రలు

ఆనందపురాధిపతి జ్ఞానేశ్వరుఁడు

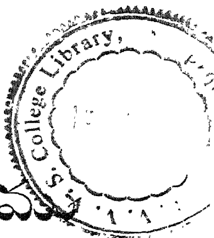
కుమారులు శమదములు

కుమార్తె సత్య లేక సతి

కాముఁడు వాని పరివారము

ధర్మదేవత

కొందఱు గొల్లలు

శ్రీమత్పురదేవతాయై నమః

కామవిలాసము

శ్రీకరంబగు బ్రహ్మసృష్టి తత్త్వంబు
వేదశాస్త్రంబుల వేదాంతవీథి
నగణిత పురాణేతిహాసములయందు
ఋషులు తత్తుల్యులౌ కృతికర్త లమల
గంభీరవాక్కులఁ గావ్యములఁ దఱచు
శాసించి సూత్రముల సంతరించినను
దేశకాలంబుల దిద్దుపా టంది
ధర్మసూక్ష్మపుగతులు తాఱుమా ఱగుటఁ
గాలగతి కనుగుణము కవిగణము గాంచి
పునరుక్తి నాఁడోక పుణ్యగతు లిచ్చు

సత్యసూక్తులు కథల సరళముగఁ దెలియ
వ్రాసి యిడుచుండు రదె భవజలధితరణి.
నైతికమార్గంబె న్యాయ్యమని తెల్ప
నియమవంతులె గాంత్రు నిండుసుఖ మంచు
సాధు లాపద ముట్టఁ జకితులై యుండ
దైవమే దిక్కగును ధర్మమే తుదకు

జయమంచునని చూపు సరసచరితంబు
సూత్రవస్తు వటంచు నుడిఁ దొల్తఁ దెల్పి
లలితకలావేత్తల కభినుతి సేసి
ప్రాయఁ గాంచిన బుధుని భావంబు మెచ్చి
రంగమున వెలిపుత్తు రసికు రెఱుఁగంగ.

*

కలుగగా లోకమునఁ గంటకప్రతతి
రాచబాటలఁ దిరుగు రమణుల నొంప
బాధింప దుర్జాతిఁ బ్రభుఁడె శిక్షించు
ధర్మమే రూపంబుఁ దాల్చి భూస్థలిని
విధికృత్యమునకైన వేషంబు వేసి

కన్పడక పెద్దవిలి కాపాడుచుండు.
ధర్మదేవత యదే తరలి మునిమాపు
పనిఁబూని వేవేగ స్వర్గమున్ వీడి
ధరణిఁ బాదముపెట్టి తనలోనఁ దాను
జర్చింప మొదలిడినసరణి విననయ్యె
నామాతపల్కుల నాలింపుఁ డీరు.

[స్వర్గమునుండి భువికి దిగివచ్చుచు]
ప్రవేశము - ధర్మదేవత
(తనలో)

స్వర్గమర్త్యములకుఁ జాల యంతరము
గన్పట్టెఁ ద్రుటిలోనఁ గన్మూసి తెఱవ

శ్రీలకు సారమై చెలఁగుస్వర్గంబు
తేజోవిరాజితదివ్యధామంబు
భూరిమనోగతిఁ బోయెడువారు
మృత్యుముఖంబున మిడుకనివారు
దుర్గతి నెన్నఁడుఁ దూలనివారు
పూర్ణసుధాంబుధి మున్గెడువారు
జవ్వన ముడుఁగని జన మట నుండు
జలదంబులలమని పద లపట మెఱయుఁ
జుక్కలనగణలు చూడ్కులఁ దనుపు
మించులకాంతుల మిన్నులరాచు
మారుతం బొలయును మందమందముగ
సుమరాజినెత్తావి చొక్కించు మనము
నందనోద్యానమున నాకవాసులకుఁ
గల్పభూజంబులు గల్పించు సతము
ధరియింప వసనంబుఁ దాల్ప భూషలును
రసయుక్త మన్నంబు రసన కింపైన
పరిపక్వఫలరాజి వలచు పూఁదేనె.

బహుభోగముల నిట్లు స్వర్గంబు వరలు
ధూమంబువలెఁ గప్పు దురితసంతతులు
తిమిరసంకులితంబు తిలయంతభూమి
కలవిప్పు నేత్రముల్ గానంగలేవు
కరణంబు లున్నవి గావు పనిఁబూన

మృత్యువు వెన్నఁటి మెఱుకుఁ బ్రాణంబు
దుఃఖముల్ బలిమిమైఁ దూలించు జనుల
సుఖ మన్నమాటయే సుంత లేదాయె
జననమరణంబులే జపమంత్ర మాయె
నజ్ఞానతిమిరంబు లలమె సంతతము
దుర్వాయుదూషితదుర్గంధతలము
కర్మబీజం బిలఁ గల్పించు నెపుడు
జీర్ణమౌ వసనంబు చిత్తవిభ్రాంతి
కృత్రిమభూషణాల్ ధృతిలేని బ్రదుకు
చవిలేనియన్నం బసారసంసృతియుఁ
నీ మంటిపెల్లకై యిల నష్టఁ డగుచు
దుర్మార్గగామియై త్రుళ్ళి దా నరుఁడు
నీచాశ్రయంబున నిజబంధనంబు
సత్త్వదూరుం డౌచు సకలకష్టములు
పనిఁబూని సమకూర్చు స్వర్గముం గనఁడు.

మన్నిట్లు దుష్పంకమగ్నమై యున్న
నిచ్చోటనే యుండు నెక్కడే నొకఁడు
ధర్మమే వర్మమై ధైర్య మిడి కావ
సత్త్వంబె సారమై సాయ మీఁ గాంచ
శుద్ధవిజ్ఞానంబె శోభనం బిడఁగ
శుష్కవివాదంబు శూన్యమై తలఁగ
జ్ఞానభాస్కరదీప్తి స్వర్గంపుఁబథము

ముదముతో వెల్గింప మున్ముందు సాగి
ధర్మమే స్వర్గంపుఁదాశమున్ దీయఁ
దనచేతిచెవి యగుచుఁ దలఁగ బంధములు;

అటువంటిధర్మాత్ముఁ డావదల్ పడక
వెన్నంటు దుర్జాతినీతతిఁ దూలించి
వదలంటు కామాది శలభజాలమును
జ్ఞానాగ్నికీలమున శమియింపఁజేసి
విభునియాస్థానంబు వినయమునఁ జేర్ప
వలెనన్న కార్యంపుభరము నాపాలు
ప్రభుతఁ బెట్టినయాజ్ఞఁ బాలింపవలదె ?
కాకున్న నీపావగర్తమున కేల
నే వత్తు దివి వీడి నిత్యంబు నిటకు ?

నేఁ డొక్కకార్యంబు నెఱవేర్పవలయు
నీదుర్గమారణ్యమే దరియఁజూచు
కారణం బది యేమొ కలయఁ దెల్పెదను.
జ్ఞానేశ్వరునిబిడ్డ సత్య యన్ సాధ్వి
యనుజులు శమదము లనుసరింపంగ
విద్యాగురునిఁ జేరి వీడ్కోల్పు వడసి
జనకుసంస్థానేశు శారదోత్సవము
గాంచఁగాఁ జనెడు నీగహనమార్గమున.

ఈవనిఁ బడిపోవు నేవానికేని
దెరువు గానఁగరాదు దిక్కు తేర్పడవు
తరణిఖరకాంతులు తబ్బిబ్బు లగును
కాఱుకన్బొమ వాల్చు ఘనతరుఘాత
శివము జంకించు నిశిఁ బథముఁ గనక
తిరుగాడు పాంథులధీరతల్ సెడఁగ
లేఁతవయసున వారిలీలాంకురములఁ
గష్టముల కెఱ గాక కని కావవలయుఁ
గలరూపు దెల్పెదఁ గనని విననట్టి
గాథల గీతములఁ గవు లెన్ననట్టి
చరితంబు చిత్రింతుఁ జవు లూఱ వినుఁడు.

మదుఁడు నాఁబడెడు నున్మత్తమానసుఁడు
మాత్సర్యయుతుఁడు దుర్మతి లోభివాఁడు
క్రోధతామ్రాక్షుండు క్రూరకర్ముండు
మోహవిభ్రాంతుండు మొఱకురక్కసుఁడు
ద్రాక్షపండ్లరసంబుఁ దా నాదిఁ గనెను
తాఁ ద్రాగి తనసతినిఁ ద్రాగించినాఁడు
సతిగాదు మారెమ్మ సజ్జనులఁ గలఁచు
నిల్లాలిచేఁబడ్డ యిల్లెల్ల మాఁపు
నువిద యిచ్చినదాహ మొడలెల్ల గుల్ల
నరులెల్లఁ బశువులై సతిఁజేతు రంత ;

అయ్య యొకపాత్రైన నమ్మనేఁజంపి
పుట్టినకొడుకంచు భువిఁ బేరుఁగాంచి
కాముఁడని పిలువంగఁ గాంచె దుర్యశము
మోహాదిగుణపుంజములపుట్టినిల్లు
మంత్రమాహాత్మ్యంపుమహితాలయంబు
మందులఁ జేఁబూని మాయలాఁ డుండె
దారి తప్పినయట్టి ధైర్యసాగరుల
గహనసీమలఁ జొచ్చు గంభీరమతుల
సాంద్రతమోమగ్నసజ్జనోత్తముల
దప్పికై తారాడు తారుణ్యవతుల
దారికై పాఱాడు తరుణీజనంబు
మంచిమాటలు చెప్పి మనసు కరఁగించి
మర్యాదఁ బాటించి మార్దవముఁజూపి
యాతిథ్యమున నెక్కుడాదరముఁ దెల్పి
హృదయ మాకర్షించి హింసలకుఁ గడఁగు.

తనచేతి కల్లింత త్రావించినపుడు
నరరూపు మాఱకే నరుఁడు గాకుండఁ
బశుశిరము గల్గునరపశువుగా మార్చు
నతులద్విపాత్పశు వనెడునామంబు
బిరుదుగాఁ దగిలించి పెంచుఁ గుక్కలుగఁ
జూచుటకు నరులైనఁ జొప్పు పశువులదె
విషపానమత్తులై విషయగర్తమున

సుఖ మున్నదని తలఁచు శుద్ధపశుసములు
కన్న వారల మఱచి కాంతల న్బాసి
బంధుభావము మాలి పందులై యుంద్రు ;
ఈ నరపిశాచ మెుం డీయడవి నుండు
వానిహస్తమునుండి బాల ననుజులను
గాపాడవలెనంచు ఘనుఁడు నన్నంపె.

(చకితయై)

అనుచరులు గూడిరా నాడంబరముగఁ
గామఁ డీవనములోఁ గాలూన నోపు;
ఇది యేమివాయు విటు లింపుఁగోల్పోయె
దుర్గంధమయ మయ్యె దుర్మార్గుఁ డిటుల
మార్గంబు నరికట్ట మసలఁగా నోపు.

నావేషమును మార్చి నాదీప్తి యడఁచి
గొల్లబోయఁడ నగుచు గుప్తముగ నిచట
భూరుహాగ్రామమునఁ బొంచి నే నుండి
కామువిలాసంబు కనులఁ గాంచెదను ;

అప్రమత్తత నుండి యనువైనవేళ
శ్రుతి మించి పోనీక బ్రోతుఁ గన్యకను.

(అదృశ్యురాలగును) (గమకము)

కానలో దూరానఁ గలకలము వినవచ్చె
చలపట్టె రేయిరులు సహచరులు క్రోధుండు

లోభుండు మోహుండు లుప్తవిజ్ఞానియును
బలిసికొలువఁగ వనము ప్రతివచన మీయంగఁ
బెడబొబ్బ లడరంగఁ బ్రీతిగాఁ గాముండు
పానపాత్రయు వలపుబాణంబు నిరుగేల
ధరియించి తూలుచున్ దర్బారు సాగించెఁ
దనవారితో నిట్లు దర్పంబులను గొట్టె.

కాముఁడు :

కాపరి రేచుక్కఁ గాంచి తనమంద
వేవేగఁ దోలుచు విడిచెఁ గాననము
దిననాథు కనకంపు దివ్యరథ మంతఁ
గడఁజేరి దిగఁ జారెఁ గడలిలో నిప్పుడు
వ్రాలుసూర్యుని కరపాళికాకాంతి
యూర్ధ్వప్రసారమున నుడువీథి మబ్బు
టంచుల కెగఁబ్రాఁకి యలముకొనఁదొడఁగె.
కనుమొఱఁగి యినుఁ డిపుడు కడలికడ మీఱి
పూర్వదిశాప్రాంతభువిఁ జేర నేగె
మురిసి దిక్కాంతతో ముద్దాడఁబోయె
మన కిద్ది మంచిసమయ మగును గాదె
ఆడుటకుఁ బాడుటకు నానందవార్ధి
మునిఁగి తేలుటకుఁగా ముందఁజ మనది
పూలు సింగారించి పూసి గందంబు
కలుముంత పట్టించి గంతులేయుదము

ఋషుఁడును దాంతుండుఁ బుణ్యవ్రతుండు
ననుభవజ్ఞానేంద్రుఁ డతివృద్ధతపసి
నిదురకు లోనైరి నిర్వీర్యులైరి ;
ఉన్నతకులములో నుద్భవము మనది
ఉన్నతదీప్తులయుద్ది గాంచుదము
తారలు చేరాట తారుణ్యధనులు
గగనాంబురాశిలో ఘనకలితతరణి
నుత్సాహమున నెక్కి యుచ్చైస్స్వనంపు
గానముల్ మధురంబుగాఁ బాడి రదిగో !
ఆడుచున్నవి జలధు లాగానగతికి
దేవకన్యక లిసుకతిన్నెలం గూడి
పవడంపుఁ దీవలను బసపుముత్తెముల
విరఁజిమ్మి మొగఁబోసి వింతగా నాడె.
వనకన్య లందందఁ బర్వు లిడుచుండ్రి
విరివిగా సెలయేళ్లు వెనుదవిలి పాడె
పిల్లతెమ్మెర లొలసి పిలిచె ముద్దులను
చందురుం డది కాంచి సరసముగ నగియె
వినఁగాంచి కుజరాజి విరియ నవ్వినది
పుష్పవతి లతకూన పూని తలయూఁచె
కందరార్భటుల గిరి గద్దించి పలికె.
ఆటపాటల నంద ఱటు గలిసి మెలసి
నిసి గడుప మన కిపుడు నిదుర పనియేమి ?
ఆనందమును గూర్చి హాయి యనిపించె

మోహుందు మేల్కాంచె మొగిసె మోహంబు
రససాంద్రకేళిలో రఁడు పాల్గొనుఁడు
పగటికాంతులలోనఁ బంచుపాపములు
తమము పాపపుమాటఁ దలపెట్టఁబోదు
జోహారు మాయమ్మ ! సోదరులతల్లి !
తిమిరంపుఁదెరలోన దివిటీలముందు
మోముఁజూపవె మారి మోడిగలముగుద !
కాలరాత్రియ గన్నులంచు తాఁ బెదిగి
వాయుగోళం బంత వ్యాపించి యొకట
నాడఁ బిలుచుచున్న దతివ మి మ్మిపుడు
కాంతమై నీలమై ఘనసామ్యమైన
నీదువిమానంబు నిలఁబెట్టు మమ్మ !
మాయలు మంత్రాలు మనసిచ్చి కొలువ
సతతంబు నీ కార్య సాధనకుఁ బూను
సరసుల మముఁ గాంచు సఖ్యంబు నెఱపు
నీయానల స్మేము నెఱవేర్చువిధము
గాంచి యానందింపఁ గానలో నిలుము !
ఒక్కఁడే న్దిగవిడువ కోర్చి పనిసేతు
మీరేయి వేగకే యింతిరో వినుమ.
ముగుద యుషాకన్య పులకించి లేచి
నల్దెసల్ తెలుపాఱ నమ్మకము గాంచి
నిశ మాదువృత్తంబు నిరయమై తోఁపఁ
గొండెముల్ రవితోడఁ గూర్చులోపలనె

నీయానతిను మేము నెఱవేర్తుమమ్మ !
రండోయి సఖులార ! రంగతల మిదియె
గుడికట్టి చెయిచఱచి కుప్పించి దుమికి
తేలియాడఁగ రండు తిరిగి యీస్థలిని.
ఆశ్చర్యచకితుఁడై యాటాడ మాని
మెలఁతపొలుపునఁబట్టి మిత్రులం జూచి
కార్యసాధనఁ గోరి కాముఁ డిట్లనియె.

కాముఁడు :

(*తనవారితో*) (*గమకము*)

పో పొందు వేవేగఁ బొదలమాటున కిపుడె
యీస్థలప్రాంతముల నెక్కడో వినవచ్చె
తప్పటడుగుల జాడ దారి తప్పినయొక్క
యభిమానవతి కన్నె యనిపించు నాప్రజ్ఞ
పదిమంది మన మున్న భయమందఁగా నోపుఁ
బో బొందు వేవేగఁ బొదలమాటున కిపుడె.

(తనలో)

ఆజ్ఞ విని సఖులెల్ల రటు మాయమైరి
కత్తెరబోనుఁగా గాంచ నాగృహము
నారంగు నాహొయలు నామంత్రమహిమ
నావిలాసం బంత నమ్మఁగాఁ జనుఁడు
మాయమ్మ మారెమ్మ మందలో నుండు
పశుకోటి నేమించి పాలింతు నేను

మాయమంత్రం బింత మాయింపనేని
తూలమటు వాయువునఁ దూలింపనేని
వెలయించి కనుకట్టు విభ్రాంతిఁ గొల్పి
తాఱుమాఱుగఁజేసి తంత్రంబు పన్ని
దర్పంబు విడనాడి దయఁజూపనేని
పేద సంసారి యను విశ్వాస మొదవఁ
తీపు లొల్కెడుపల్కు తేనె లందిచ్చి
మానరక్షకు నట్టు మర్యాద విడక
వర్తించి హృదయంబు వశముఁగొననేని
అభిమానవతి కన్నె యనుమాన మందు
వలఁబట్ట మత్స్యంబు వలదు విడువంగ
నిదె యిటుల రానయ్యె నీకన్నె మిన్న
పొడసూపకే కాంతుఁ బొలఁతియంతరము.

ప్రవేశము - సత్యా

(లోనలో)

వినవచ్చెఁ గలకలము విపినాంతరమున
శ్రుతి నమ్మఁ దగినట్టి శుభమార్గదర్శి
మధుపానమత్తురై మర్యాద విడిచి
విషయసుఖముల కెపుడుఁ బ్రియశిష్యు లగుచుఁ
జోరులై జారులై జూదములె పనిగ
రాత్రులం దిరుగాడు రక్కసుల మూఁక
ప్రతిభాష లనితోఁచుఁ బరికించి చూడ.

ఖలులు గూడినచోటఁ గా లూన రాదు
మానభంగము సేసి మర్యాద యనును
సాధులఁ బీడించి సరసమది యనును
కానిమ్ము చూడవలె గతి లేని యపుడు
దిక్కులే దనరాడు దేవుఁడే దిక్కు
సాహసంబున లక్ష్మి సమకూరుఁగాదె
శీలంబె సాధ్వికి శితఖడ్గ ధార
చేరవలె జూదరులఁ జేతఁగాని యుక్తి
దారియేర్పడ గృహముఁ దటియఁగా వలయు.
నాయనుఁగుసోదరులు నన్నిచట విడిచి
యాయాస మనఁబోక యతిప్రీతిఁ గదలి
యీతరుచ్ఛాయల నీరేయి గడుపఁ
గా నెంచి వనలక్ష్మి కారుణ్యబుద్ధి
నిడు రుచిరఫలరాజి నెటులో కొనివచ్చుఁ
బనిఁబూని యాకుంజపాళిలోఁ జొచ్చి
జాగయ్యె రాలేదు సంధ్య మీఱినది.

ఏలతమ్ములు తడసి రెచట నున్నార
లీచింత హృదయంబు నేర్చుఁగాఁ దొడఁగె.
కాంతారసీమలోఁ గడుదూర మేగఁ
దిమిర మంతటఁ బ్రాఁకఁ దెన్ను లేర్పడక
తారాడుతమ్ములఁ దమము ముచ్చిలెను
దొంగవే రజని! యోదోషఁపుఁబ్రోవ!

దొంగవు కాకున్న దొసఁగుఁ దేఁజూతె
దొంగవు కాకున్న దూరమున మింట
వ్రేలాడి వెలుఁగిచ్చు విమలోడురాజిఁ
బలుమాఱు తైలంపుఁ బ్రాఁతిలేకుండ
దిక్కులు గనలేని తెరువరికిఁ బ్రీతి
దారిఁ జూపుచుఁ గ్రాలు ధర్మమూర్తులను
నీగర్భమున దాఁప నీతియే నీకు ?
నిశ్చయం బిచ్చోట నే విన్నయట్టి
త్రాగుబోతుల హాస్యతంత్రంబు నడచె
నంతలో నేమాయె నాశ్చర్యమాయె
మటుమాయమైపోయె మానవునిజాడ.
ఏమి కానోపునో యేమి తోఁచ దిఁకఁ
బలుపోకలై మనసు భ్రాంతిచేఁ గలఁగె
దయ్యాలు భూతాలు తలఁపులోఁ దోఁచె
నచ్చుగా వికటంపుటాకృతులు పిలిచె
వాయుజిహ్వాలయందుఁ బ్రతిభాష లెడలె
నెడఁదలో నెగఁబ్రాకె నీతీరు భ్రాంతి
యినుమంతఁ గలఁచిన దేమంచు నగితి.
భూతాలు ప్రేతాలు భువి నెన్నొ పుట్టు
క్షణములో మనసులోఁ గన్పట్టు నుడుగు
సత్యశీలుర నెందు సంకల్పధనుల
నాత్మవిశ్వాసమున నతిధీరమతుల
భ్రాంతిఁ గొల్పఁగనోపు, భయపెట్టఁగలవె ?

స్వాగతం బమ్మ! విశ్వాసమా! రమ్మ!
నిష్కలుషమతి వంచి నీకనులు దెల్పు:
ఆశాలతాతన్వి! యతిపూతచరిత!
నాయండ విడిపోక నాతోడు కమ్మ!
బంగారుపసలెను పక్షద్వయంపు
దివ్యకామిని వమ్మ తెలియఁజాలుదును.
కన్దోయిఁ గన్పట్టెఁ గాంతరూపంబు
విశ్వాస మూనంగ వేవేలకనుల
విధితరణి దరిఁ జేర్చు విపదబ్ధి మునుఁగ
అవినీతు రెల్ల నా యాత్మేశుబంట్లె
పాపాత్ము లాత్మీయబంధములు గోరి
చేతులారఁగఁ జేయు చెనఁటిచేష్టితపు
ఫలరూపమున మించి బాధించుఁగాని
పడఁ కులశీలంబు పరువు మర్యాదఁ
గాపాడ నీవుండు కరుణతోఁ గాంతి
గల్గి భాసిలుదివ్యకామినిం బంప
దుర్మతుల్ పతిఁజేర దుష్కరము గాదె!
మోసపోయితినేమొ మోహమో యేమొ?
మొయిలుచానల ముద్దుమోముతళ్కేమొ?
తరుబయంతరమందుఁ దళ్కుమనిపించె
శుభసూచకం బిద్ది శోధింపవలయు.
కంఠోక్తిఁ బిలువంగఁ గాదు సోదరులఁ
గాన వైశద్యమునఁ గాంతారసీమ

కడముట్టఁ బ్రతిభాషఁ గన్పింపనగును.
యత్నంబు ఫలియించు నంచు నుత్సాహ
ముదయించి ప్రోద్బలం బొదవించె లోన
నాతమ్ము లిందింద నడయాడనోపు.
చల్లగా గాలిలో సందేశ మట్లు
శ్రుతిపుటి గానంబు సొచ్చినంతటనె
శబ్దాధిదేవత చాయనే వచ్చి
తమ్ములు ననుఁజేర దారి యేర్పడును.

(పాట)

విద్యుద్విమానాల విహరించు శారదా !
పవమానభవనాల వసియించు శారదా !
కంటి కేరూపానఁ గనరాని శారదా !
గంగమలకల మలఁగుగానంపు శారదా !
చక్రాంగ మాత్మీయచరితంబు వావిడిచి
విలపించి వినిపింప వినువూన కోదార్చి
వనుల లోయలలోన వసియించు శారదా !
ముద్దుఁగొల్పెడువారె మోహనాకారులే
దుర్లభుఁడు నీప్రియుని దోపించువా రంచుఁ
బూలపొదరిండ్లతోఁ బొలఁతి డాఁచితివేమొ
న్యాయ్యమా తెల్పవే నాచిన్ని శారదా !
నినుఁ బ్రార్థనము సేతు నిశ్చలముగా నాదు

గానంపుఁ బ్రతిభాష కాననం బంతటన్
వ్యాపింపఁగాఁ జేయవలెనమ్మ శారదా !

చాముఁడు :

(*తనలో*)

దివ్య మున్మత్త మీతీరుగానంబు
మనుజకాంతలలోన మహిఁ గానఁగలమె ?
మానుషాతీతమౌ మహిమ గన్పట్టుఁ
జోద్యముగ నాకసము శ్రుతి మేళవించి
వాయువునఁ బ్రతిభాష ప్రాభవముఁ జూపె
శాంతమౌ యామినిఁ జల్లగా లేచి
మది నిండు గాన మంబర మావరించె
గిరినిర్ఝరీకాంతగీతములు వింటి.
మాయమ్మ మంజులమదకలితగీత
ములు వినఁ గంటివే మూర్ఛలో ముంచి
యాత్మను బంధించి యనువు స్వస్థలికి
పూతమై హృద్యమై ముదముఁ జేకూర్చి
సత్కృతిగల్గి శ్రావ్యమౌ మించుగీతంబు
లెచ్చటన్ వినఁ గాన నింతవఱ కేను.
పల్కరించెద నీమె వలయు నారాణి !
ఎవతెవమ్మా ! యిట్టు లీఘోరవిపిన
సీమకు రానేల ? చెప్పఁగదవమ్మ !

వనదేవతవొ యేమొ వనము పుష్పించి
యామోద మొలయంగ నతివ పాడితివి.

సత్య : దేవతను గానోయి తెలియు మోయయ్య
సరిగాదు నుతిసేయ సాదు గొల్లండ !
శ్రుతిఁ బెట్టఁదగ దద్ది త్రప యద్దుపడదె ?
గానసామర్థ్యంబు గర్వించి చూప
నీరీతి పాడ లేదికానఁ దమ్ముఁ
గుబ్బలఁ బెడఁబాసి కూడఁగాఁ దలఁచి
యర్థినై దివ్యశబ్దాధిదేవతను
బ్రార్థింపఁగా నింత పాడితిని సుమ్మి.

కాము : కాంతరో విడిపోవఁ గారణం బేమి ?
సత్య : దారి క్రొత్తది యిట్టి దట్టంపుటడవి
నంధకారముఁ గ్రమ్మ నడుగఁగావలెనె ?
కాము : తోడ నడచెడువారు దూర మెట్లయిరి ?
సత్య : చనిరి పసిరికబీట శ్రమవాయ విడిచి.
కాము : మూర్ఖులో ! క్రౌర్యమో ! మోసగించుటయొ ?
సత్య : వలియూట నీరుఁ దే వడి నేగిరోయి.
కాము : ముగుదవగు నిను వీడిపోఁగల్గి రెట్లు
సత్య : రాజిల్లు కవలోయి ! రమణీయతనులు
త్వరలోనఁ దిరిగి రా భావించి చనిరి.
కాము : అంధకారము లలమి యడ్డఁగా నోపు.
సత్య : ఎంతలో దురదృష్ట మిటు నన్ను ముట్టె !

కాము : నీ శ్రమ దగఁజాల నిలిచి బాధింపఁ
దమ్ములకై చింతఁ దపియింతువేమొ.
సత్య : అనుజులజాడచే యతిదుఃఖ మొదవె.
కాము : కౌమారధుర్యులో ! కలితయౌవనులో !
సత్య : నూనూగుమీసాలనూత్నయౌవనులె.
కాము : పగలెల్లఁ బొలములోఁ బాటుపడి యెడ్లు
కాళ్ళీడ్చుకొని యింటికై వచ్చువేళఁ
గూటికై కర్షకుఁడు కూర్చున్నవేళఁ
గంటినే కవలను గనువిందుగాను.
ఆచిన్నిమలచెంత నతిమధుద్రాక్ష
పందిట నడయాడు పడుచువారలను
బండుగుత్తులఁ గోయు భాగ్యశాలురను
గనులారఁ గంటినే కాంతరో ! నేను
సుందరాకారులే సుర లంచుఁ దలఁతు
దట్టంపు మొయిళు లందంపుహరిధనువు
లాటపట్టయినట్టి యానందధనులు
దృక్పథంబునఁ బడ్డ త్రుటిలోనవారి
నర్చింప మనసాయె నాశ్చర్యమాయె.
వనితరో ! నీవారు వారలే యైన
నీకు సాయముఁ జేయ నీవెంట రాక
సమధికసుఖదంపు స్వర్గ మని తలఁతు.
సత్య : మంచిమాటాడితివి మాయన్న ! నీవు
వేగ నేనటఁజేరు విధమింతతెల్పు.

కాము: అచో టిబకుఁ బచ్చిమానగాఁ గలదు.
సత్య: అంతమాత్రాన కోయన్న! యచ్చోటు
నీయుతుకాంతిలో సికాఱుటడవి
దారి తెలిసినవారె తబ్బిబ్బు పడఁగ
ధైర్య ముండిన నేమి తగినసాయంబుఁ
గాంచ కేఁ జేరంగఁ గష్టమని తోఁచు.
కాము: సందరేఁ గాంచనివి చానరో! లేవు
విహరింపనిబయళ్లు పెలఁదిరో! లేవు
సెలయేటితీరాలఁ జిఱుదుబ్బులందు
గట్టులోయలయందుఁ గవులఁ బొదరింట్లఁ
గోరి తిరుగనిచోట్లు కొమ్మరో! సున్న
ప్రతిదినంబును దిరుగుబాటలే పడఁతి!
తాతము త్తాతల తావులే తరుణి!
నీతమ్మి లీకోన నెలవుకానియున్న
హద్దు దాటక యింటె యాయువకు లున్నఁ
దెల్లవారెడులోనఁ దెలియఁ జాలుదుము.
గూండ్లఁ గొకులులేచి కూయుటకు మున్నె
యనుజన్ములను గాంచనగును మన కబల!
ఇంతి! మన మదృష్టహీనులమె యైనఁ
గనిపట్టి నీవారిఁ గాంచునందనుక
నమ్మిక నాతోడ నాపూరియింట
సుఖజీవనం బిత్తు సువతిరో! రమ్మ.

సత్య : సజ్జనుఁడ ! నీపల్కు సత్యమని తలఁతు
నిండునమ్మికతోడ నియతి గన్పట్టె
విశ్వాసమను విమలవిఖ్యాతధనము
రాజహర్మ్యములందు రచ్చకొట్టముల
దివ్యసౌధములందు దీపించు ననుట
నమ్మలేమది నటన న్యాయ మట సున్న
గగనకుసుమముఁ జెల్లకొకినే గనుట
శశవిషాణముఁ దివిరి సాధించినట్లు
పొగచూరు పూరిండ్లఁ బొరి బీదలిండ్లఁ
దలఁగక నియతమై ధర్మమై నిలుచు.

(తనలో)

ఈసాధుసాచివ్య మేఁ గొనఁగవలయు
నింతకన్నను రక్ష యేడ నేఁ గాంతు ?
దేవ ! న న్నొకకంటఁ దేరికొనఁ జూడు
నాకల్మి యత్నంబు నాపాటి గనుము.

(ప్రకాశము)

చనుమయ్య మున్ముందు చనుదెంతు వెంట.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

2. ప్రవేశము : అన్నదమ్ములు - కవలు.

(వని మఱియొక మూల)

అన్న : తారకామణులార ! తలఁగరే తెరను.
చందురుఁడ ! నీమోము చవి యింతచూపు

దాఁగఁ బోయెడువారు దరిఁజేరి యిచ్చు
నాశీస్సు లతిప్రీతి నందుదురుగాదె !
నీరదమాలలో నీటుగా మోము
తొలకరి మెఱపువలెఁ దులకింపరాదె !
అంధకారము గూడి యగపాళినీడ
లలమఁగా నతితీవ్రమై రేయి యడరె.
రాజు లేకున్నట్టి రాష్ట్రమై తోఁచె.

అధికారమును జూపి యాదరం బిందు.
మీబలం బీయిరుల మీరలేకున్న
నేపూరిగుడిసెలో నేమూలనైనఁ
గ్రాలుచుఁ జోద్యమౌ కాష్ఠంపు దివ్వె
మా కింతసాయమై మార్గంబుఁ జూప
నదియె చూపుడుచుక్క యగుఁగాదె మాకు !

తమ్ముఁడు : కన్నుఁగవ కింతసౌఖ్యంబు లేకున్న
గొఱియమందలసడి కూడదే శ్రుతికి
వేణునాదంబైన విన్పింపఁదగదె ?
గొల్లనియాలైన గుర్తింపఁగాదె
నిసికోడికూఁతైన నిలుపఁగ రాదె
యించుక ధైర్యంబు నింతయుత్సాహ
మిడు నంధకూపమున నీముండ్లపొదల ;
ఆదురదృష్టవతి యక్కగతి యేమొ
యెచ్చోటి కేగెనో యెటఁ గాంచఁగలమొ ?

చలి హెచ్చె ముల్పొదలు చాలఁగాఁ దనరు
నే యేటివలితీర మింతి చేరినదొ
తరుమూలముం జేరి తలదాఁచుకొనెనొ ?
కఱకుమోడులపైనఁ గదిసెనో శిరము
భయకంపితాంగియై పడియుండె నేమొ ?
కాఱడవి దృశ్యములఁ గంపించె నేమొ ?
క్రూరమృగములవాతఁ గూలెనో యేమొ ?

అన్న : శాంతించు తమ్ముఁడా ! శంక లిఁకఁ జాలు
నాపద లూహింప నగుఫలం బున్నె ?
అవి యెల్లె యగుఁగాక యైన రాఁబోవు
దుఃఖంబు లూహించి దురపిల్ల నేల ?
కల్లనిజములు గనక కలవరం బేల ?
నీతలఁపు లన్నియు నిజము కాకున్న
నాత్మవంచన యగుచు నది వెగటుదోఁచు.

సోదరి నిటులీవు చుల్కఁగాఁ దలఁతె ?
నియమబద్ధంబైన నిశ్చలంబైన
శాంతస్వభావంబు సాధించె సాధ్వి.
దీపంబు లేకున్న దిక్కేది యున్న
నంతమాత్రానకే యడలు పుట్టించి
శాంతభావముఁ గలఁచి చలియింపఁజేసి
యనుచితస్థితి కీడ్చు ననుమాట కల్ల.

శీలమే వర్మమై చెలియ నటు గావ
నాపదలు ముట్టలేవని విశ్వసింతు.

చంద్రసూర్యులకాంతి జలధిలో నడఁగ
నంధకారము గ్రమ్మి యరికట్టఁబోవ
నాత్మప్రకాశంబె యాధార మగును.

ఏకాంతమునె కోరు నెపుడుఁ బ్రాజ్ఞాని
నల్వురు గలచోట నలఁగి చెడిపోవు;
నిర్మల రవిదీప్తి నిండి మది నున్నఁ
బట్టపగ లనిపించు వరకాళరాత్రి ;
పాపి యగుచో మలినభావంబు లడరి
పగలె దోషము ముట్ట భ్రమఁజెంది తూలు ;
తనమననె నరకమై తలకించు సతము ;

తమ్ము : సత్య మిది జ్ఞాని దా సాధనకుఁ డివిరి
యేకాంతమును గోరి యేకాంతగుహల
యాశ్రయించును దపం బతిప్రీతి సేయ ;
ఆకుటీరముఁ జొచ్చి యందు మెయి వాల్చి
హర్మ్యముల రాజువలె హాయిగా నుండు ;
సన్న్యాసి చీఁకులను సవరించు నెవఁడు ?
పాత్రముల్ పూసలు భోజనపుఁజిప్ప
లాశించి కాఁజేయు నాచోరుఁ డెవఁడు ?
శక్తివృద్ధులం బట్టి సాధించు నెవఁడు ?

పెరటికల్పక మట్లు పెన్నిధి యటుల
నార ముగ్గినపండ్ల నఱవిప్పఁబూల
సంతరించిన హేమచారుకుజ మట్లు
పరులు ముట్టకయుండఁ బాడు కాకుండఁ
గడుమోటుచేతులఁ గందిపోకుండఁ
గనకాంగికిన్ వలయు ఘనరక్షణంబు ;
తఱి వేచి యాపదల్ దలపించునండ్రు.

ఏకతమ తోఁబుట్టు నిట్టికాఱడవి
నాపదల్ చెనకకే యలఁతిఁగా విడుచు
ననుమాట లే నమ్మ నగ్రజా ! వినుము ;
నాతి కేమగు నంచు నచ్చఁజెప్పుటలు
లోభి దాఁచినపెట్టెలో నున్నధనము
దొంగవాఁకిటఁబోసి దొసఁగేమి యనుట ;
దీపమిడి గాలిలో దేవ ! నీమహిమ
యని మ్రొక్కి నిలచినటు లగుఁగాదె యన్న !

ఒంటరి నిశ యంచు నులుకు లేదోయి
యాకాలమున డాయు నాపదల్ మెండు
రక్షకుఁడు లేనట్టి రమణిదేహంబు
పాపులస్పర్శకై భయమందవలయు.

అన్న : సోదరీమణి సౌఖ్యశుభభావ గరిమ
నిర్వివాదం బంచు నిశ్చయం బంచు

భావింప నెందైన భయ మఱచె యాశ
సమభావముగ నుండ సహజమౌ నాకు
నాశఁ జేకొని భయం బావలకుఁ ద్రోయు
మోదమున ననుమానమును విడిచిపుత్తు.
నీ తలఁచినటు లంత నిజరక్షలేక
దీనమై సోదరి దిగులుపడ దెపుడు.
కన్పడని బలమెంతొ గల దామెచెంత
మఱచిపోయితి వేమొ మానవతి గాదె ?

తమ్ము: బల మేమి ? ఈశ్వరబల మన్నమాట.

అన్న : అగునయ్య యతిగూఢ మతులమౌ బలము
పరమేశుకృప యున్నఁ బడఁతి దనవచ్చు
శీలమే శక్తియగుఁ జింత మనకేల ?
ఉపమింప శీలంబె యుక్కుకవచంబు
ధరియించి తన్వంగి ధన్వమున్ దాల్చి
తూణీరమున వాఁడితూపులను నింపి
గర్వమునఁ దిరుగాడు గట్టురాపట్టి
వలె ఘోరకాంతారవాటులయందుఁ
జొరరాని పలుముండ్లచొప్పలయందుఁ
జేరెత్తఁగూడని పెనుగొండలందుఁ
బ్రాణకంటకమైన బయళులం దెల్ల
స్వేచ్ఛగా సుఖముగా విహరించఁగలదు.

శీలభాస్కరదీప్తిఁ దెలియ వెలువొంపఁ
గ్రాహుఁడు చోరుఁడు కోదెగాఁడైన
కన్నెమానము కలుషకలితముగఁజేయఁ
జాలఁడు ; కన్నెత్తి చాయఁ గనలేఁడు.

ఇంతేల మరుభూమి మృత్యువాసముల
బెస్తలకోఅల భీకరాకార
ముల జాతిగుహలందు ముగుద ధైర్యమున
రాణివలె రేవగలు రాజ్యంబుసేయు
గరువ మనఁ గాదోయి కపట మనఁగాదు
ఏపాపమతియైన నెప్పట్టునైన
మంచులో నగ్నిలో మడులపంకములఁ
పొడగట్టు భూతాలు పోరిఁ బెంత్రకత్తె
పొగరుఁ బట్టినయట్టి బోడిప్రేతములు
పాతాళగృహములఁ బైశాచవృత్తు
లెంతమాత్రముఁ గష్ట మేఁజాలవయ్యొ
సాధుశీలముఁ గన్న సతి మట్టువయ్యె.

విశ్వసింపఁగలేవె విను మెన్నొ పూర్వ
గాధలు నుతియించుఁగా శీలఘనత !
భిల్లభామిని రూపుఁ బ్రీతిగాఁ దాల్చి
కోదండమును దూపుగుమి చేతఁబట్టి
సింహేంద్రవాహిని చిచ్ఛక్తి యెపుడు

కాంతశీలముఁ గాచు ; ఖలుల శిక్షించు.
హృదయంబులో డాఁగి హెచ్చుబలి మిచ్చుఁ ;
జులుకుఁజూపుల సత్తి చూడ ఛీత్లి
దుర్మతి సాధులకు దూరమున నిలుచు
వనముల రాణియై పాలించు గౌరి.
సత్తి యిచ్చినశక్తి సాయమై యుండ
రక్తి సీతను బట్టు రావణాసురుని
ముల్లోకములనేలు మూలబల మడఁగ
సామజసుతుఁడుగాఁ జచ్చె యుద్ధమున.
నీచకిరాతుండు నీటుకాఁ డాఁచు
దమయంతి చూపులో దగ్ధమై పోయె ;
కేసరికి సరియైన కీచకునిశక్తి
రమణి ద్రౌపదిఁ బట్టి రాళ్ళపాలాయె.
సత్యవంతునిఁ గొంచు సమవర్తియేగఁ
బొంచె నొకచోఁ బెట్టి పొలఁతి సావిత్రి
భక్తియుక్తిని ధర్మవాదంబు సల్పి
యంతకుని మెప్పించి యందె వరములను
విభునితో సుఖముగా వెలఁది మనఁగాంచె.

పశుబలం బిటు మంటిపాలౌను జుమ్మ
సత్యశీలముఁ గన్న సతి నెవఁడు ముట్టు ?
నింగలం బొడిఁగట్టి యెవఁడు నిదురించు ?
నిర్మలచరితంబె నిత్యనకుఁ బ్రీతి

ఆశ్చర్య మనిపించి యర్చించు జనము
స్థిరశీలవతిఁ గావఁ జెంతనే దివ్య
కాంతలు పదివేలు కనిపెట్టి యుంద్రు.
పాపములఁ గలఁచి తత్పాలనము గలలఁ
బూతదృశ్యము లిచ్చి పోషించి మనసుఁ
బొంగునట్టులఁ జేయుఁ బుణ్యచరితలకు.

సజ్జనుం డీదివ్యచారిత్రకథలఁ
బఠియించి యుత్తేజ భావంబు వడసి
నిత్యయుక్తినిఁజేసి నిజము గనఁజాలి
పరమాత్మ క్షితిలేనిపదముఁ జేపట్టు ;
ఖలుల కసాధ్యంబుఁ గనలేరు పరులు
మోహాబ్ధిలోఁ జిక్కి మోసపోయెదరు ;
దుశ్చరిత్రంబులు దుస్తంత్రచలిత
దుర్మదవిక్షేప దోషంపురుచులు
కామవికారంపుఁ గల్మషంబంత
హృదయాంతరంగముల నేపుగాఁ జిమ్మ
నాత్మని స్తేజమై యంధమైపోవు
దేహవాసనపోదు దెసపసచింత
దేవధామంబన్న దివ్యగుణశక్తి
మది విస్మరించును మలినంపుఁ బ్రోవు
విషయగర్తము త్రవ్వి స్వీయనాశంబుఁ
గోరి దుర్మతి యందుఁ గూలి చెడిపోవు.

తమ్ము: పరతత్త్వభావంపుఁ బరిమళశ్రీలు
రసవార్ధిలో ముంచి రక్తి గట్టించె
నడి మూఢుఁ డన్నట్లు పరుషంబు గాదు
భారతీమృదుగీత భాగ్యంబుఁ బోలు
అమృతమయభక్ష్యంపు టతులంపు విందు
నత్యంతముం గొన్న నధిక మనుమాట
లారాజ్యమున నెప్పు డనుట వినరాదు

అన్న: (వినుట నభినయించి)

విను విను విందుగా వినఁబడె శ్రుతికి
పదపూతపాతంబు పవనంబుఁ గలఁచె.

తమ్ము: ఏ నట్లె తలఁచితి నేమి గానోపు ?

అన్న: ఎవ్వఁడేఁ గానోపు నీకానఁ దిరుగు
మనవలె దారి తార్మారైనవాఁడు
కానదరి నివసించుకాఁపు గావచ్చు
దొంగయే కావచ్చు దోపిడికి వెడలె.

తమ్ము: ప్రభుఁడె సోదరి నిందు రక్షింపవలయు
సామీప్యవర్తియై నడి తోఁచఁబడియె
ఖడ్గంబు చేఁబట్టు ! కాచుకోవలయు.
పల్కరించెద స్నేహపాత్రుండె యైన
సరిగూడి మనతోడఁ జనవుమెయి నుండు
కాకున్న స్వీయరక్షణ యన్న ధర్మ
కార్యమున నీశుఁడే గలఁడు మనపట్ల.

(ఇద్దరి వాక్యము)

గొల్లవేసము నూని గూఢచరితమున
మెల్లగా మావెంట మీఱి రానేల
ఎవఁడవో మాటాడ కిటు రాకుమోయి
దరి రాకు మాఖడ్గధారలం బడుదు.

ధర్మవు : కంత మెవ్వరిదానో ? గాంచ యువరాజో ?
పల్కు మింకొకసారి పాయు విభ్రాంతి.

తమ్ము : కానోపు మనతండ్రి కర్షకుం డితఁడు.

అన్న : కమ్మపిల్లనగ్రోవిఁ గలియు నీగాన
కళ వినఁ బర్విడు కలికిసెలయేఱు
త్రుళ్ళింతలోఁ గొంత తూఁగి దా నిలుచు ;
ప్రసవమాధుర్యంబు వర్ధిల్లఁజేసె
నిట కీవు మిత్రుఁడా ! యేల వచ్చితివి ?
గొఱియ నొక్కటి మందఁ గోల్పోతివేమొ ?
చినిమేక నేతల్లి చేరనే లేదొ ?
వెలుఁగు పెనుగాలిచే వెలిఁబడ్డదేమొ ?
ఈమాఱుమూలలకు నేల వచ్చితివి ?

ధర్మ : యువరాజ ! లేఁడు నీ కుపమింప సముఁడు
ప్రభున కీవానందపాత్రుండ వయ్యు
మాప్రాణమని నిన్ను మన్నింతుమయ్య
నాగొఱ్ఱె నామేక నా కున్నధనము
సర్వంబు పోయినన్ శాంతిఁ గోల్పోవ;

నీకార్యాధారమున కివి యేటిసాటి !
అగుఁగాని చూడుమమ్మ యతిపూతచరిత
కన్నె విడిపోవంగఁ గారణం బేమి ?
అన్న : అతివిషాదముఁ గూర్చె నయ్యా విన్పింతు
మాతప్పు లే దిందు మాత్రమాత్రంబు
గాదు ! కోల్పోతి మీకాననంబంటు
మాసోదరి స్నేహము మార్గంబుఁ దప్పి.
ధర్మ : పోయెనె విధి కిట్లు ? పుణ్యహీనుండ !
నాభీతి నిజమాయె నాబాధ హెచ్చె.
అన్న : భయమందు పని యేమి పల్కు శీఘ్రముగ.
ధర్మ : చెప్పెద వినుమయ్య చిత్త మిచ్చి.
దివ్యభారతబోధ తెలియఁ గన్నట్టి
ఋషితుల్యులౌ కవుల్ కృతులందుఁ బల్కు
బేతాళవటు మన్నుఁ బ్రేతంబు లన్న
నరకలోకం బన్న నమ్మకము లేక
యజ్ఞాని విశ్వాస మందుంచకున్నఁ
గలవయ్య భూతముల్ కల్ల లనఁగాదు
నమ్మలేకుంట యంధత్వమును మించు.

ఏవిస్తృతారణ్యమే వాసగృహము 690
గాఁ గుజచ్ఛాయలఁ గనరాక దాఁగి
కాముండు నివసించి కడుఁ గ్రూరుఁ డగుచు
జనుల మోసముచేసి జయపతా కెత్తు

నిండైనవిషపాన మిచ్చి రోఁగొనును.
మనుజభావము వీడి మనఁ బశువులట్లు
పశుత మోమునఁ దాండవముసేయ జనుఁడు
జడత రూపముఁ దాల్చునరుడెఁ జూపట్టు ;
సికొంపఁ బశువుల నే మేపుచుండి
క్రిందిలోయఁ గామక్రీడలం గాంచి
సత్య మేఁ గనుఁగొంటి శ్రద్ధగా వినుఁడు !
రాత్రు లీలోయలో రక్కసులమూక
తోఁ గూడి కాముండు దుష్టచేష్టితము
లెన్నెన్నొ వెలయించు నెదొ మాయఁజేసి
పొట్టిఁ వెట్టినయట్టి తోఁచేళ్ళపోల్కి
తేళ్ళఁ గొండిన పులుఁగిలఁ దలపింపఁ
వనవారితోఁగూడి పటము మార్మ్రోఁగ
బొబ్బ లార్భాటముల్ భువి దివి నిండఁ
గాఁజేసి మనుజులఁ గంపిల్లఁజేయుఁ,
గుంభముల్ పోయించి పంకముఁ జిమ్మి
మాయమూలలయందు మారెమ్మఁ గొల్పు

నభిచారహోమంబు లతిప్రీతిఁ గూర్చుఁ ;
చెలియ కేమార్గమునఁ దిరుగాడుమనుజ
మత్స్యములఁ బట్టు బల్మాయలం బన్నుఁ.
ప్రొద్దుపోయినదాఁక మునిమాపు నేఁడు

మంచుగ్రమ్మినవీట మంచ మెక్కఁగను
వెలమేటిగానంబు చెవి సోఁకినంతఁ
ఐద మొందు మైమఱచి పాడుచున్ సమయ
మెంత వెళ్లెనో కాన నే నుంటిఁ గాన
భావభంగాపర్తవశుఁడనై పడితిఁ
గనుమూయనే వంతఁ గలకలం బాయె,
భూరుహంబులనుండి దొబ్బు లేతెంచి
గాలి యంతట నిండి గగ్గోలుపఱచె
నంత నాశ్రుతిపుటము లటు ద్రిప్పి వింటి
నాశ్చర్య మగునట్టు లాఁగె నాగోల.

నీలితెరమాటున నిలకడ లేక
కలఁగి పర్విడునశ్వగతి నోర్పుమాలి
నిట్టూర్పు లెసలించు నిద్రాధిదేవ
తకుఁ గొంత విశ్రాంతి దక్కె, నశ్వములు
భయ మింత డించి విహ్వలతఁ బెడఁబాసె,
నీశాంతి యొకనిమిష మే నిల్వఁ గంటి.

ఇంతలో మృదులమై హృదయంబు లాగు
గీతంబు వినవచ్చెఁ గిన్నరియె పాడె
నన్పించె, ఘనసార మాయన్న తావి,
యత్తరుబట్టియం దావికి పోల్కి
వాయుగోళం బంత వ్యాపించి నించె ;

శాంతమే యిట్టి యశాంతిఁ దాఁ గాంచి
తనతత్త్వమున్ వీడి తథ్యముగ నట్టి
చాంచల్యమునకుఁ దా సాన మిదెనేమొ ?

శ్రుతి విచ్చి వింటి నా శుభగీత మపుడు
మృత్యుముఖజీవి కమృతతుల్య మద్ది
ఆగానమాధురి యాకలస్వనము
గుర్తుపట్టితి నంత గుండె ఝల్లనియె
మహనీయగుణరాశి మర్యాద కిల్లు
మదుసోదరి యంచు మేనెల్ల వడఁకె
భయము విభ్రాంతియున్ బలసె నస్పష్టై
నతిదుఃఖ మటు నన్ను నాశ్రయించినది
ఆశ్చర్యమున నుడుక యట్టె నిలిచితిని
అసహాయురా లామె యనిపించె నాకు.

రమణి గీతం బట్టు రక్తిగాఁ బాడి
ఘోరవిషజాలంబుఁ గూడినసుఁ గనుచు
జపముకల్మినిఁ బర్వ సాఁగితి నంత
మైదానముల నెన్నొ మైమఱచి దాటి
పరిచయవశమైన బాటల నడచి
సందులు గొందులు చాలగా మీటి
శ్రుతుల నాపాటదే సూటిగా నంచి
పొంచి కాముండున్న పొద చేసులోన

(కలసి తామునిజాప గాంచనాకలవు)
నేమని తెల్పుదు నింతి యాహారాము
తో మాటలాడుచు దొంపరగ మిమ్ము
గూర్చి యడుగుచునుండె గొల్లడని చేరి ;
ఆయాస మంతయు సడియాస యయ్యె
ననహాయ, ముద్దరా లధములచేత
నేపాట్లు పడుచున్న దేమొనో యంచు
నిలుపజాలక యొక్కనిమిషమున జాణ
వేగమున నిట వచ్చి వినుడు మిము గంటి
నతివ క్షేమమ్మెనో యటుమిడ నెఱుగ.

తమ్ము: విసి, మబ్బు, వానలు, నిర్దయులు గూడి
ముగుర రేకమై యొక్కముదితమానంబు
దోచుచుప బూనిరి పురుషసింహులు ;
అసహాయురా లన్న నయిన నేమంటి
భయ మెంపు కంటివి బదులాడ వేమి ?
అన్న: అగునయ్య యిపుడైన నట్టె పల్కెదను
నిస్సంశయంబుగా నిలుతు నద్దాన
విశ్వసించినదాని విడువ నెన్నటికి ;
నాపైంద్రజాలికు నదలింపు లన్ని
వానిదౌష్ట్యం బంత వ్యర్థమని తలచు.
దురదృష్టమును దిట్ట దుర్బుద్ధిమతము ;
ఏమొనో యనుశంక కిట దావు లేదు.

మూర్ఖత యసఁబోకు ముమ్మాటి కిదియె !
దుర్నీతి యెల్లపుడు దోషదూషితము
సాధులఁ బీడించు జయముఁ గనలేదు.

ధర్మ మెదిరెన శక్తిఁ దలఁప నాశ్చర్య
మగుఁగాని సాధుల నంత జానిసలఁ
గాఁ జేయ వశమౌనె ? కష్ట మెంతైన
సుజనుల శోధించి శుభ మిచ్చుఁ దుదకుఁ
దనదౌష్ట్య మెంతయును దన్నె బాధింపఁ
దాఁ ద్రవ్వుగోతనే తాఁ గూలు శఠుఁడు !

దుష్టులకు సాధులకు దుర్ఘటము మైత్రి ;
యత్న మెంతయు వ్యర్థమైన దుష్టాత్ముఁ
డనిలవశమునఁ గూడి యడరు నామేఘ
పంక్తులసాంద్రత భాస్కరుం గప్పఁ
బ్రతిహతి నాజలదపటలంబుఁ దూలు
నటువలె వర్ధిలు మాయు నతిహీనుఁ డగుచు.

దీనికిం దప్పిన స్థిరఖగోళంబు
క్రుళ్ళినగ్రుడ్డందు ; కొండలన్నాక
యెండుటాకులమీఁద నిలగట్టి రందు
బ్రహ్మాండభాండములు పగిలిపోకున్నె ?
ఉదధు లేడును గలిసి యొక్కటై పోవె ?
కానిమ్ము రమ్మోయి ! కదలిపోవుదము.

ఈశ్వరధిక్కార మిట్టు లెప్పుడుఁ ౮౦
చేయఁగాఁ జన దనుజ! చెనఁటి యామ్రేడి
జాలికుతంత్రంబు సమయింపఁజాలు.

వైతరణీనదీపతిత దుర్గాతి
పాపరూపులు క్రూరపక్షిసంతతులు
చుట్టి కొల్లఁగనిమ్ము శోధించివానిఁ
పాతాళమునకైనఁ బట్టి బంధించి
చెలియను రక్షింతుఁ జేజిక్కనీయ
మొలకు నటుగాకున్న ముంగురుల్ పట్టి
కడికండలుగఁ గోసి కాకిగ్రద్దలకు
బలియిత్తు భూభరము వాసిపోవంగ ౮౧

ధర్మ : అయ్యో! యేమందు సాహసికుఁడవె యైన
సిద్ధి మిచ్చోట నిష్పహాయంబు.
సామాన్యసాధనాల్ చాలవీపనికి
నీమాయ మాయింప నితరముల్ వలయు.
కుంచెనాడించెనా కూలుఁ గిల్బిలిమి.
అంగముల్ ముద్దమై యాకృతు లడంగు.

అన్న : అటులైన నీ వెట్టు లామాయలానిఁ
గడిసి యీవార్తలఁ గని చెప్పనాయెఁ
ధర్మ : కన్నెమానముఁ గావఁగా నుపాయంబుఁ
బన్ని నామది కొక్కటవ్యుండు లోఁచె; ౮౨

సుమకుండు సామాన్యునోజఁ జూపట్టు
నైన నేర్పుగలవాఁడన్ని దోషముల
శక్తి బాపఁగఁ గాంచి సామర్థ్య మంచె
మిత్రుఁ డాతఁడు నన్ను మిగులఁ బ్రార్థించి
పాటలఁ బాడించి పడసి సంతృప్తి
మృదువైన పచ్చిక మెయి వాల్చి వినుచుఁ
దన్నుఁ దా మఱచి యద్దానికిన్ మెచ్చి
తోలుసంచిని విప్పి దురవగాహంపు
దోషములఁ బదివేల నోలిఁ బేర్పెర
నద్భుతంబు నమోఘ మైనశక్తులను
చెప్పి యందున నొక్క దివ్యమూలంబు
మహిమఁగలదనియంచు మాయ మాయించు
శాక నల్లనిదంచు నందుఁ గంటకము
బంచును నద్దిచే యన్యదేశముల
బంగరుపూ ల్పూచుఁ బ్రసవింప దిచటఁ
దెలియఁజాలరు దానిదివ్యమహిమలను
బంపులుపెకలించి పొద్దువడఁజేయు
నష్టుచే నున్న యాపాశుపతము
కన్న రక్షణయిచ్చుఁ గలిమి గలదంచు
నచె సుదర్శనమంత యలవి కలదగుట
నాపదలఁ గాపాడునని నచ్చఁబల్కి
మాయలఁ దోలఁగించి మాన్పు రోగముల
ఘాతాలఁ బోఁద్రోలి పూన్చు సౌఖ్యముల

వని తెచ్చి నాకిచ్చె నది నాఁడు నేను
నుంచనిమ్మని సంచి నునిచి దాఁచితిని ;
అద్దాని యవసరంబాయె నిప్పటికి
నన్నింతసత్యమని యనుభవం బాయె
జానుగ నప్పెల్లఁ జని చూడ నాపెఁ
గుమ్మరపుర్వెల్లు గూడి కట్టమను
నంటుక తా వచ్చిన ట్లెను మాయ
వారలఁ జొచ్చినన్ దప్పిరాఁ గంటి.
ఈయౌషధి న్వెంట నిడుకొన్న మీరు
పుట్టెఁడుబలి మున్న ముట్టి కోటంత
వానిఁ జూచినతోన వ్రైఁబడి తన్ని
గాజుగిన్నెలఁ గొట్టి కలమచ్చ మెల్ల
నేలపాలుగఁజేసి నేర్పునన్ వాని
మాయదండము గొనుఁడు మలఁగు నాపదలు
తోడివారలఁ గూడి ధూర్తుఁ డామీఁద
నట్టహాసముఁ జేయు నలుక పుట్టించు
నగ్నిపర్వతమట్టు లనిపింప మంటఁ
జూపించి పొగలెగసి చుట్టు ముట్టంగఁ
గల్పించి పదకుఁ దాఁ గన్మొఱఁగి యార్చు
ధైర్యమున నిల్వంగఁ దలఁగు నీచుండు.

అన్న. దారిఁ జూపుమ గొల్ల ! తత్క్షణం బీవు
వెన్వెంట వత్తుము వేవేగఁ జనుమ

దివ్యకామిని కేలఁ దిరముగా డాలు
పూని నడువఁగఁ దోఁచె మున్ముందు మనకు.
(ముగ్గురు నిష్క్రమింతురు)

3. దివ్యోపవనము.

(ప్రవేశము - కాముఁడు, సత్య.)

కాము. అతివ ! వేవఁగఁబోకు మాజ్ఞ యిది నీకు
కూర్చుందు మోహాంత ! కోపపడఁబోకు
రవ్వంత రుచి చూడు రాజ్య మేలించు.

ఈవంత మొక్కమా టేఁద్రిప్పఁగానె
డాబొమ్మ పాదువు రమణి ! నీ విపుడె
చొరరానివనములోఁ జొచ్చి యూర్వసియు
తీవత్రై పోయె నాతీరుగా నిన్నుఁ
బాదపంబవుగాఁగ బంధింపఁగలను
మంత్రశక్తుల కెందు మాఱున్నె యబల !

సత్య. మూర్ఖ ! ప్రేలకు మోరి ముట్ట నస్తరమె ?
స్వేచ్ఛామనోవృత్తి జనక నీ కగునె ?
భౌతికశరీరమున బంధములు నీవు
మాయల నొంగాక మందభాగ్యుఁడవు.
జయము ధర్మమె కాంచు సాక్షి యీశ్వరుఁడె.

కాము. చురచురఁ జూడంగ సుదతి ! యేమాయ
బాధ లేమాయనే పడఁతి నీ కిపుడు

కోపతాపము లింపఁ గూడవే యింతి !
స్వప్నమందేని దుఃఖవార్తఁ గన వతివ !
యౌవనోద్రేకమున నడచు నుత్సాహప్ర
పంచసువ్యాప్త సుఖభావమాలికల
కందు విచ్చోట నొకరికి ! యెల్లప్పుడు ;
కాలమున దీవ యుత్కళికలం బొడఁగు
నోజన్ దరుణరక్త ముప్పొంగె నింతి !
తొలుత నీయమృతబిందుయుతపానంబు
స్వచ్ఛమైన యుపాధిఁ జల్లనిపరిమళ
ములఁ బిల్చుచున్నది ముదమునన్ గ్రోలు
మానాఁడు హరిసుధ నంది దివ్యులకు
నీయఁడే యటువంటి నెంతయో ముదముఁ
గూర్చుఁ దాపము మాన్చుఁ గోర్కె లందించు
మృదువైన యంగముల్ మిగుల శోషిల్లె
క్రూరతఁ దనులతఁ గుములింప నేల ?
క్రౌర్యమును బాటించి గాసిల్ల నేల ?
పడఁతీ ! ప్రకృతి యిచ్చు భాగ్యమంతయును
దాఱుమాఱుగఁ జేసి తప్పఁ జూపెదవు
మనుజదౌర్బల్యంబు మను దానఁ గాదె ;
పాటుపడ భోగంబు బాధపడ సుఖము
పగలెల్లఁ బనిసేయ వలయు విశ్రాంతి.
అతివ ! నీతాపంబు లడఁచు నీమధువు.

సత్త్వ. అందఱయు నసత్యంబె యగు మోసకాండ!
సత్యమూడంబ పలుచు సద్వస్తు వెదలి
నడచు నీదుహృద్వ్యగ్రమం దసత్యంబె :
నీహారియు ల్లంటి నివాస మిదియె ?
ఇదియె నీ విధురక్ష యింతులకు మూర్ఖ!
ఇష్టవిక్కరరూపు లివింతదృశ్య
ములు నీయఁజాలునే ముక్తికాంతలను ?

అపహాసమయ్యఁడె నన్నరసి పాలించు
నీయింద్రజాలంబు నీమోసంబు
సాధువేషము నూనపాఁగె నింతకును,
నమ్మకముఁ బుట్టించి నన్నిటకుఁ దెచ్చి
పశులఁ బ్రతారింప వలఁతిపానకముఁ
ద్రావించి మతి చెఱుపఁదరమె? నీచుండ!
అగుఁగాక యమృతమె యతిపవిత్రంబు,
దుష్టుఁడవు నీకరదూషితం బగుట
ముట్టి రుచిఁ జూడఁగ మూర్ఖ! నే నొల్ల.
సాధుసంగతిఁగాక సద్వస్తు వున్నె?
సత్త్వ మేదిన దాన స్వాదుత్వ మున్నె?
మితభుక్తి గలషత్తు మెచ్చు దారసము.
కాము. శుభదంబులై నట్టి శ్రుతు లున్నవంచు
మనువు చెప్పిన ధర్మమార్గ మటంచు
ఋషులు దెల్పినయట్టి ఋజుమార్గమంచు

నియతి, మితి, యింద్రియనిగ్రహం బంచుఁ
బాటాకులన్ వ్రాయఁ దథ్యమని నమ్మ
నరునిమూర్ఖత గాక న్యాయ మంటన్నె ? 99
ప్రకృతి గర్భభరంబు శ్రమనాక దాల్చి
వితరణశీలమై వెల్లిరేకుండ
విశ్వమంతయు నిండ విరితావిఁ జిమ్మఁ
బాడియున్ బంటయున్ బశువృష్టి గమర
జలజంతుసంతతి జలధి నిండార
నేమని ప్రసవించె నేల వెదఁజల్లె :
ఆనందమును గూర్చి యభిరుచి వింత
భేదముల్ గనిపట్టి ప్రీతి మన కందఁ
జేయ నెంచియెకాక శ్రీలు నిష్ఫలము.

పట్టుపుర్వులు కోట్లు పనివిని మృదుల 100
మౌ పట్టువచ్చని యంగకప్పు వడకఁ
గాంచుట సుతులజోక యలంకరింప.
ఏపూవు నేకొదువ యింతయున్ లేక
స్వీయసంతానంబు పెందఁగా సుఖము
పూజార్హమౌ సర్వభోగంబు లీయఁ
దనగర్భగోళమున దాఁచె నవనిధులు,
రత్నరాసులు సాకె రక్తి గర్భమున ;
ఇంద్రియనిగ్రహం బెంచి లోకంబు
కూరాకు సూపంబుఁ గూడుగా మెసవి

తెంసెటితేటలన్ దీర్చి సాహంబు
ముసుకబట్టిలఁ గట్టి మురిసిపోవంగఁ
గలిసెరి సగమైనఁ గాంచఁగా లేము.
కన్న దిఁతయు సెగటుగాఁ దోఁచు మనకు.

పరిపూర్ణదానంబు పాటింపకున్న
నంసుఁ గృతఘ్నులమన్ బిరుదు మనకు ;
స్తుతిపాత్రు నుతియింప సూక్తులే గనము ;
కాసు వీడఁగలేని కసిలోభిప్రభువు
సేవింపుదాసుని సిరి యబ్బు మనకు,
సిశుసంతానంబు హీనగతిఁ గాంచుఁ,
ప్రకృతి వనథారమున్ ధరియింపలేక
యడఁగంగ మనప్రబుసుకు అతిభారమౌను.
ఆడసూపిరి సెడ నిరర్థకపుఁబంట
నేల క్రుంగఁగఁ జాల నెగడు సస్యములు,
ననిల మంథతమీబ నడచు ఖగతతులు,
పాలించుప్రభు వేదఁ బసువు మితిమీబుఁ,
గడలి నిండియుఁ బొంగఁ గ్రాల్ రత్నచయము,
రెత్తనివ్రజాలె యేవి తారలయి
యూఅక బడియుండు నుదధినెన్నడుచు,
లోలోనఁ దమకాంతి లుప్తమై చనఁగఁ
బెంపంది కొంచమై విధిగ నిను మోముఁ
దేఱిపారఁగఁజూచుఁదేలి సిగ్గేది,

నారాజమకుటముల రాజిల్లరవ్వ
లోఁతలు వగులంగ సువధ మెఱు వెం:

అతివ! విను నామాట లడఁచు పిపాస:
శీలమని వాదించి చెడి మోసపోకు.
అందమనఁగా ప్రకృతి కనునాట మదియు
మాయుచుండఁగవలయు ; మహిఁబూవ్వుఁబగసు.
అందలియాధిక్య మగుఁ బరస్పరము
పాగించి భోగింపఁ, బరమార్థ మిదియ.
వివిధభోగములందు వెగటున్న దేల?
యుత్తరాలము నాఁట సువిద! నిధనము
కోయుని పూవట్లు కొమ్మనే వాడి
తల వాంచి నశియించుఁ దారుణ్య మెడఁ.
అంగడిఁ బెట్టినను నానందప్రకృతి
రాణివాసముఁ జేర రాణించు నెట్లు?
ఉత్సవంబుల రచ్చ నుయ్యేలల నూఁపఁ
బనితనము భావించి పరులు మెచ్చెదరు.

సంసారపక్షంపుసారు గృహమందె
దాన సంసారియున్ దగునామ మప్పు;
చెన్నొంది విరుసుతా చెక్కుటద్దములు
వసలేక కళ డిందువడు దేహకాంతి
యింట దాసిగ నుండ నీదౌనుగాక

నూలు వడకుటకైన నుదుటివ్రా లగుత ;
పసతేటి బంగారుచాయ గల మేను
తుమ్మెద బారుతోఁ దులఁదూఁగు వేణి
శిత కాండజాలమ్ముఁ జిమ్ముకన్దోయి
యంటి మీటిన విచ్చు నధరబింబంబు
భాగ్యముల కిక్కయైన వరువంపుఁదోడు
సంసారబంధముల నరిగట్టఁ దగటు.
అర్థాంతర మగు నీయందచందముల
కారుణ్యవతి నీవు తలపోసి చూడు.
తగుమానిసిని వినఁ దగదె నామాట ?

సత్య :- (తనలో)

నిరయవాతావరణ నికటదేశమున
నసువుగా నెటు మాటలాడంగ నాకు.
బాహ్యాదృష్టులఁ గట్టి వశ్యమైనట్టు
లపధర్మసూత్రముల్ న్యాయమని పల్కి
యంతఃకరణవృత్తు లాగఁగాఁ దలఁచె.
పాపి ప్రత్యేకించి వాదానుకూల
మైనయుపపత్తుల నందముగఁ జెల్ప
నాగర్వ మడఁగంగ నప్రతిహతంపుఁ
బ్రతివాదములు సల్ప బల మెంతొ యుండి
ధర్మ పూరకయున్నఁ దప్పు లోకములు.

(ప్రకాశముగా)

పూఁతపంటవలంతి పూర్ణగర్భంపు
ఫలము తెగతినఁగ సుతు భాషించె నంచుఁ
బళువ ! ప్రకృతి దూఱ భావ్యంబు గాదు
సుతుల సౌఖ్యమె కోరు సుజనని యట్లు
నియమబద్ధముగాఁగ నిజజీవనంబు
గడుపుధన్యులకుఁగాఁ గల్పించె ఫలము.
ధనమదకామినీదత్తసురభోగ
సంతతి పోకలై చని యచ్చటచ్చట
విషయసుఖములె మెచ్చి పెనుగరువ మూను
నొకరిద్దఱిని మించి యూపు డోలికల.
దారిద్ర్యమున స్రుక్కు ధర్మమూర్తులకుఁ
దగుభాగ మందినఁ దలఁగు భూభరము.
అపుడె ప్రకృతిఁ గన్న యఖిలఫలరాజి
చక్కనియుపయుక్తి సమభుక్తిఁ గాంచు
నపుడె యీశ్వరుఁడందు నభినందనంబు
లపుడె సుతు లందినటు లానందమందు.
తిండిపోతులు తఱుచు తిని భక్ష్యవితతి
స్వర్గమున్ గనలేరు పళుత దము ముట్ట.
విశ్వాసరహితులై వీథిఁబడి జంతు
సమకృత్యములు పూని చవుల కెగఁబ్రాఁకి
నిందలపాల్సేయు నిజమాతృగృహము.
వివరింపఁగల దెంతొ వినుము చెప్పెదను

పలుపేనంతయు వింటి వలదందు వేమొ ?
సతిమానభంగంబు సమకట్టు నెవఁడు
వినరానిమాటలు విన్పించు నెవఁడు
వానికిఁ జెల్పఁగా భారతము గలదు,
కాని యుపయోగంబు కాసంత లేదు.
పడఁతికి శీలంబె పదనైనకత్తి
దానితత్త్వముఁ దెలియ ధాతకేన్ వశమె ?
ఆప్రతశక్తియు నాధర్మపథము
విప్పి చెప్పఁగ నాకు విధియైన నేమి ?
ఆత్మశుద్ధియు దాని కనుపైనప్రతియు
నంతరించినవాని కర్థంబు గాదు.
నీవంటిపాపికి నిర్వీర్యునకును
నీకల్లుకొంపయే నిత్యభోగంబు ;
తెల్పఁగూడదు నీకు దివ్యతత్త్వంబు.
అజ్ఞానతిమిరంపుటావరణ మంది
వికటమగుచాతురి వింతశాస్త్రంబు
భ్రాంతిఁ గొల్పెడు వాదపరికరంబులను,
సమకూర్చి భోగింప సరసుఁడవు నీవె !
మూషలవాదంబుఁ బూని యొప్పింప
బ్రహ్మకైనను వశమె ? భావింపఁ దరమె ?
అయిన యత్నముసేసి యకలంక మపరి
మితమూల్యశీలంపు మేలైనశక్తి
భావింప నాత్మలోఁ బ్రభవించునగ్ని

కీలికామాలలు కెరలి వ్యాపింపఁ
గరుఁగుఁబో వాగుండె కరుణించినట్లు.
పులకరించినయట్లు పుడమి కంపింప
నేలమట్టముదాఁక నీమాంపుకొంప
పడికూల నీశిరము పగిలిపోకున్నె ?

కాయు :- (తనలో)

సతి పల్కినది యంత సత్యమని తోఁచె
నతిలోక మగుశక్తి యదరెఁ బల్కులను
మానవాతీతమగు మహిమ గన్పట్టె
భవమాది గననట్టి భయమాయె నాకు ;
నస్వేద మనిమేష మమరభావంబు
నయినదేహము నిండి వ్యాపించె, మంచు
వలెఁ జల్లనై కంపభాజనం బైన
స్వేదజలపూరంబు చిత్రముగ నిపుడు
మర్త్యత గన్పట్టె : మహి ననసూయ
ముమ్మూర్తులను బాలమూర్తులుగఁ జేయ
నమర లందఱును భయమందినటువోలె ;
సత్త్వంబు వెలయింప సమయంబు వచ్చె,
నతిపటలమును జూడ నవసరం బిదియ.

(ప్రకాశము)

నీయుపన్యాసంబు నిలుపు మోయబల !
నీశుష్కవాదంబు నీనీతిగతులు

మాసంఘనియమముల మర్యాద మీఱె.
వినఁజాల నిఁకమీద వెలఁది ! నీనుడులు
వెఱ్ఱియెత్తినవారి ప్రేలడము లనెద.
పిచ్చిమాటలు మాని ప్రీతి నీరసముఁ
గ్రోల వెఱ్ఱియుఁ గుదురుఁ గుదురు చేకూరు.
ఒకబొట్టు చవిగొన్న నుత్సాహ మొదవు,
దైన్యంబు హృదయంపుదౌర్బల్య మడఁగు
స్వప్నసౌఖ్యము మించు భాగ్యమే యబ్బు.
చిన్నిబుద్ధులు మాని చింత లటు ద్రోసి
తిన్నఁగా బుద్ధిమై దీనిఁ జవిచూడు.

ప్రవేశము - కవలు

(ఆర్వారివాక్యము)

ఓరోరినీచుఁడా ! యోరిదుర్మదుఁడ !
అబలను నమ్మించి యాగడము సేతె ?
ఈఖడ్గధారల నింతింతఁజేసి
నినుఁ గాకిగ్రద్దలకు నిండుబలి యిత్తు.

(పరివారముతోఁ గాముఁడు పర్వేడును)

ఆగు మోరీ పంద ! యతివవలెఁ బాఱి
నీ కెవఁడు బోధించె నీచాతినీచ !

(తమలో)

వీనితో మన కేల వెలిఁబడ్డఁజేప
పురుషుఁడే ? కాలికి బుద్ధులు చెప్పె.

(ధర్మదేవత బయల్పడి)

అయ్యయో! విడిచితిరె! యామోసగానిఁ
దప్పఁదలఁచితి రీరు తత్క్షణమ వాని
కట్టి లాగియుఁ ద్రాటఁ గట్టగావలదె?
టాఁగట్టిసంకెలల రమణి పడియుండెఁ,
గట్టెను దలక్రిందుగాఁ జేసివైచి
మాయను సడలించుమంత్రముల్ చదువ
లేవఁగల దందాఁక లేదు కార్యంబు.
అయినఁ బోయినదేమి? అడలఁగా వలదు
స్మృతిఁదగిలె నొకయుక్తి మేలగును మనకు.
అలవడెఁ గిన్నరీధ్యానగీతముల
సమకూడెఁ గవి గన్న సత్యదృశ్యముల.

కల దొక్క కన్నియ కడు సాహసశీల
కన్యభావము చెడదు కాలంబు చనిన
పేరు సరస్వతి; విబుధుని తనయ
ఇల్లాండ్రు విబుధున కిరువురు గలరు.
జ్ఞాన మజ్ఞానంబు సవతులై పోర
జ్ఞాన మిల్లాలగుటఁ జాలలే కంత
గుహలు డొంకలుఁబట్టి గూఢముగ దానిఁ
గూడి కన్నియఁ గాంచి గుప్తముగ సాకె.
అజ్ఞానసతిఁ గూడి యవివేకిసుతునిఁ
గాంచి కష్టములంది గాసిల్లి యంత

ధైర్యమున సతి సుతులఁ దరిఁజేరనీక
జ్ఞానసరస్వతుల సరసకుం జేర్చె.
తనవారి సీక్ష్యాదితాత్పర్యమతుల
సాయమున నవివేకి జననితోఁ గూడి
తండ్రిని రణమందు దయలేక చంపె.

సుఖముగా నేలుబడి సుతునితోఁ గనుచు
నజ్ఞానసతి సవతి నాసరస్వతినిఁ
గట్టించి బాధించి కడకు నిర్వ్వరను
గంగయమునలు గలియు గంగలోఁ ద్రోసె.
నాఁటనుండియుఁ గన్నె నామమున లోనఁ
బ్రవహించునది సరస్వతియంచు నొప్పె.
అతిపూతచారిత్ర యాముద్దరాలి
శీలంబునకు మెచ్చి చెలు లగుచు గంగ
యమునలు ప్రవాహంపుటద్దాల నాగె.
నదిలోనఁ గ్రీడించు నాగకన్యకలు
ముత్యాల ముంజేత ముద్దియను గొంచు
నాగేంద్రుముండటన్ నయమార నిల్ప
నతివపుస్థితిఁ గాంచి యాదరముఁ జూపి
వృష్టిఁ జింతట జాలి వెల్లువై పొంగఁ
జేతఁ గన్నియశిరము స్పృశియించి తనదు
కూఁతుల కిడ నమృతకుండ మందుంచి
యటమీఁదఁ బన్నిట నంగములు దడుప

నింద్రియద్వారముల నిండె నమృతంబు
జీవలత చిగురించెఁ జెలియ జీవించె
నతివ మృత్యువు దాటి యమరత్వ మందె
నంత నదీదేవతాఖ్య విలసిల్లె.
నేఁటికిని గన్నెపై నియమంబు నిల్చె.
మందల మునిమాఁపు మైదానమందు
మలఁగుచు నిచ్చలు మారికాగణము
క్షుద్రభూతముఁ గూర్చు శుభదూరమైన
చేష్టలఁ బసిఁబట్టి సిద్ధమూలికల
సమ్మిశ్రితంబైన సరసజీవనముఁ
జిలికించి పోఁగొట్టు జేజే యటంచు
గొల్లఁడు నుతిసేసి కొలుపు లందించు.
నుతిఁబూని యాగొల్లసుద్దిఁ బాడుచును
నుత్సవము సాగించు నూఁకొట్ట నొకడు.
మల్లెలు మొల్లలు మఱి విరజాజి
సరములు గులాబులు సంపెంగవిరులు
కొల్లలుగ నాయేఁటి గొల్ల లర్పింత్రు.
ఆక్రమకిన్నరీధ్యానగీతంబె
ముమ్మాటికిని దెల్పె ముగుదసత్తులను.
శీలప్రభావమున సిబుగులను బాపు
నమృతధారాప్రవాహంబుగా గీతి
కామధువుఁ జిల్కెడు కంఠంబు నెత్తి
ధ్యానించి పిల్వంగఁ దరుణి వే వచ్చి

సంకెలలు సడలించు సతి లేవఁగల్గు.
కన్నెమానముఁ గాచుఁ గాంతసువ్రతము.
ఆపదలు తరియించె ; ననుభవము మెండు.
అసహాయురా లంచు నడ్డుపడితీరు.
యత్నించి చూచెద నానందగీత
మొకయింత సాయమై యుత్సాహ మీయ.

(గేయము)

అందంపుభారతీ ! ఆగి నీ వున్నచో
టనె యుండి వినుచుఁ గష్టమునాక నాగీత
మున నర్థమును గాంచి ముదమున నిటురమ్మ.
అద్దంబువలె స్వచ్ఛమై స్నిగ్ధమై చల్ల
నగు నలలయడుగునన్ హాయిగా వసియించి
కమ్మతావులఁ జిమ్మ కబరికాభారమునఁ
గలువపూవులు దెచ్చి కట్టి వేణికగాఁగ
నల్లుకొను నిన్ దలఁతు నాలకింపవె, మాన
మనఁ బ్రీతి గాదటే, యల వెండిమలలోయ
వెలసినదేవతవు, వేడెదను భారతీ !
వినుమమ్మ మాముందుఁ బ్రీతిగా నిలుమమ్మ.
ఉదధీశుపై నాన యుంచి పిల్చెద నమ్మ.
వరుణదేవత యిచ్చు భాగ్యరేఖలె యాన

శేషాహిపడగల శ్రేణులే యాన
గంగయమునల మత్తగజయానమే యాన
ఇంద్రుని శతధార యేడేడు వాయువుల్
కృష్ణనీరదగర్భకీలితవిద్యుత్తు
లేటితరగలఁ దూలు నింద్రనీలఁపుఁదమ్మ
సోగలై నాచువలె సుళ్ళఁ దిరిగెడుకురుల్
కలువకాడలఁ బోలు కరపాళికాతతుల్
పద్మశోభలమించు పాదముల్ వదనముల్
భర్మకలశంబులన్ వహియించి జతఁగూడి
జలకేళి సవరించు జలకన్యకలె యాన,
నిసినిసి నీనీట నీతీరములయందు
నచ్ఛంపుమగఱాల నాసీనలై నెఱుల్
చిక్కుఁదీయుచుఁ జూపుఁజిలుకులు వఱపెడు
పాఁపకన్నెల యాటపాటలే యానగా,
బృంద చూపినశక్తి, వేదవతియోగంబు
సీతదమయంతుల చిత్తశుద్ధులె యాన,
పవడంపుసెజ్జ విడి భారతీ! లేలెమ్మ
నీభంగరభసంబు నిలఁగట్టి యొకయింత
మాకార్యమును దీర్చు, మర్యాదఁ బాటించు
విశ్వాస మది యుంచు వేడెదను భారతీ!

(వినవె రక్షింపవే)

ప్రవేశము :- సరస్వతి - సఖులు

(పాట)

సర:- ఏటిపొరి పట్టముగ నేచి పూచినరెల్లు
నీలివావిలిప్రబ్బ నిండారఁ బ్రాకిన
ఏటిపట్టులయందు నీడవలెఁ గదలు నా
రక్ష మిప్పు డాపితిని, రత్ననీలపుసిరుల్
ఘాపిల్ల నుప్పొంగు భంగమాలికలందుఁ,
గమలగంధము లొలయు కలయంపిజల్లులన్
ముత్యాలకంకణాల్ మ్రుగ్గలసొబ గందు
చంద్రికాసారంపు సాంద్రతోరణరాజి,
నవరత్నరుచుల విన్యాసంపుఁదీరు
ప్రతిబింబిత ప్రాంతభర్మకదళీతరు
కాండనిర్మిత రాజగంభీరవాహినీ
పదమున, భద్రముగఁ బంకరుహములమీఁదఁ,
గాలూనఁ గందని కలువరేకులమీఁదఁ
బాపమూనిన గుర్తుపట్ట శక్యముగాక
వచ్చితి, ధర్మదేవతవమ్మ ! నీ ప్రార్థ
నల్ వృథా పోఁజన్నె ? న్యాయమే జయమందు;
పిలిచినపని యేమి వినిపింపు మమ్మ."

ధర్మ : క్రూరమతి యపవిత్రు గూఢతంత్రమునఁ
బశుశక్తి, యవినీతి, బలయుక్తికతన
సతిశీలసత్త్వంబుఁ జైతన్యమాఁగె.

మా ప్రార్థనల్ విని మాయమ్మ యిపుడు
తుచ్ఛుని మాయలఁ దూల్చి నీశక్తి,
కట్టుపీడఁగఁ జేసి కారుణ్యమతిని,
సతిజీవములు నిల్పు జైతన్య మిమ్ము.
సరస్వతి : ఖలతంత్రములఁ జిక్కి కన్నెమానంబుఁ
గావ నాధర్మంబెగా గొల్లవాఁడ !
(ధీరత సతివంక దృష్టుల నునిచి)
తేజస్వినీ ! నన్నుఁ దిరముగాఁ జూడు
పరమౌషధము లివి పావనవిమల
వాహినీగర్భసంవర్ధితకమల
సరససుధామోదసాంద్ర కంకణము
లౌషధప్రాయంబు లడఁచు రోగములు
నీయురఃకుసుమములు నిండఁ జల్లితిని,
ముమ్మాటిదె కరాగ్రములయందుఁ జల్లి
యధరప్రవాళముల నద్దె చిల్కితిని.
అంటఁగూర్చెదురసము లలముకొన్నట్టి
చలువతానసత్త్వల నడలింపఁ జాలి
చెమరుచు చల్లనిచేత నంటితిని;
మాయమంత్రపుశక్తి మచ్చమాసినది;
ఉదయాద్రి సరుణరుచు లొలయుటకు మున్నె
గంగామహాదేవి కాంతకుంజమున
నిల్వ వేగము పోవ నియమ మది నాకు.
(అదృశ్య యగును)

(శారద యటుపోవ సతి యిటలేచె)

ధర్మ :

(ధ్యానించుచు సరస్వతి నాశీర్వాదించును)

తండ్రి వివేకంబు తాత సత్యంబు
ధర్మమే శీలంబు తాత్పర్యమతిని
మానివిన్ రక్షించి మహిఁ గీర్తిఁ గంటి.
నీయుపకృతి మఱువనేర్చు నెవ్వాఁడు !
నిండుజీవనవృద్ధి నీ కగుత మెపుడు !
తటము వొంగఁగఁజాలుతరఁగగమి వరల
మంచుమల చఱియల మలఁగి ప్రవహించు
సెలయేటికన్నియల్ చెలఁగి యెగఁబెట్ట
కుండఁ బరిపూర్ణకర మొగి నిచ్చుఁగాత !
వేసంగివెట్టలును వేడిగాడ్పులును
నెఱులు మించిననీదు నెఱికురులచాల్పుఁ
గంపింప శోషింపఁ గాకుండుఁగాత !
శిశిరశరదాపగాజీవకల్లోల
చండోద్ధతుల్ పంకసాత్కృతము గాక
కరఁగినపటికంపుఁగాంతుల నీను
నీజీవనఁపుఁదెరువు నిర్మలం బగుత !
పటికంపుఱాలను బసిఁడిపంకంబు
నేటిదరి నీతరగ లెగఁబోయుఁగాత !
రమ్యహర్మ్యంబుల రాజనగరములు

రమణ నీశిరమున రంజిల్లఁగాత !
ఏలా లవంగలత లీరముల నల్ల
నటనట నీతటము లందగించుతను !

(నళినిఁ జూచి)

కన్నెరో ! రావమ్మ కదలు మతివేగ.
ఈశుఁ డిచ్చినయాఁత యింత యుండఁగనె
యీనరకము న్వీడి యెగిరిపోవలయు
మాయలాఁ డేదైన మర్మంబు పన్ని
యాలసించిన మనల నరికట్టనోపు.
పుణ్యభూమిని మెట్టఁబోవునందాఁక
మాటాడఁగా రాదు మసలఁగాఁ జనదు.
ఈసాంద్రవనభూమి నిరు లేచియున్న
దారిఁజూపుదు, నమ్మ తరలు నావెంట
మీతండ్రి నగ రిటకు మెలఁత యొకక్రోసు
నుండ దీరేయి యట నుత్సవంబందు
సభఁదీర్చి రాజుండ సామంతమిత్ర
బృందము లభినుతులఁ బ్రీతిఁ దెలుపంగఁ
గూడిరి దర్శనముఁ గోరి ముదమంది.
ఒడయని కానంద మొనగూర్చుటకును
నటవిటగాయకుల్ నాట్యపరివేష
ముల్ సల్ప సిద్ధముగఁ బొలఁతి ! తారుంద్రు.
నృత్తగీతములందు నేర్పు లేర్పడఁగఁ

జూచి సంతసమంది శోభి వాటందఁ
చటుకున మనరాక తథ్యముఁగ వారి
ముద మినుమడింపఁగఁబోయి కలియుదము.
నాతిరో ! పద పద నక్షత్రరాజి
యుడువీథి కెగఁబ్రాఁకియున్న నేమాయె
నడిమింట రేవెలుఁగు నవ్యముగ నుండె.

(నడచు)

అల్లదే కనుఁడు మీయానందపురము. 1200
దిశలెల్ల వెలుఁగొందె దీపంబు లవిగో.
ఇదె నగరినటకులనృత్యంబు సాఁగె
మద్యమత్తత వీరు మనరాకఁ గనరు
తొలఁగ మార్గముఁజేతుఁ బోదనే రండు.

(గేయము)

మిన్నకే తొలఁగుఁడు మీయాట చాలు నిఁక
మంచిగొల్లలు రండు మఱియుత్సవమునాఁడు
మీగొల్లసుద్దులు మీతాండవంబులు
మెచ్చనాయెను వినుఁడు మేటైన మృదుగాన
లాస్యనృత్యములకలాపముల రచనాయె.
లలితమృదుపాదకమలంబు లానందగిన 1300
రంగప్రదేశంబు రాజమణి హర్మ్యంబు
నారదనృత్యంబునకు నుద్దియైనట్టి
నీలంపుటుడువీథి నీడైన మగరాల

నిగనిగల్ దగఁజిమ్ము నిద్దంపు నేల్పువరెఁ
బసిరికపట్టిన పచ్చనిబయళుల
నవకన్యకలు సూపు పాటవంబును మీఱు
వాల్లభ్యమును గన్నవార లిటు వచ్చిరి !
మిన్నకే తొలఁగుఁడు మీయాట చాలించి.

(ధర్మువు తల్లిదండ్రులకుఁ బిల్లల నప్పగించును.)

"తల్లిరో ! ఇటురమ్ము తమ్ములు నీవు
మీజనని జనకుండు మిమ్మాదరింత్రు."

(పాట)

ఓరాజ ! ఓరాణి ! యుత్సవసమయమున
సంతోషసామగ్రి సమకూర్చి తెచ్చితిని.
చూడుండు చక్కఁగా సొగసైై పెరిగినవి
మూఁడుకొమ్మలు మీకు ముచ్చట యనిపించు
ఉడుకుశోధనఁజేసి యుక్తకాలమునందు
శక్తిఁగాంచియు విభుఁడు సాధించి మెచ్చెను,
శాంతివిశ్వాసంబు సత్యధీతత్త్వంబు
లసిధారపై నిల్పి యచ్చుమని పరికించి
పంపె నీకత కిపుడు పండె నీకోరికలు
సుస్థిరం బగుకీర్తి శుభకిరీటంబులు
శిరమునఁ దాల్చిరి, చిద్రూపు పరిపూర్ణ
కారుణ్యమాలికాకాంతులు వ్యాపింప ;
విషయవినిపాతంబు విధిమీఱుహ్రాదయంబు

జయశీలురకు లొంగెఁ జక్కఁగా నశియించెఁ,
జాటనగు విజయంబు జయజయధ్వనులతో:

(ఆటపాట లాగును)

భరతవాక్యము.

ధర్మదేవత :— ఇపు డబ్ధికడల కే నెగిరి పోయెదను
ఇరులు గ్రమ్మక యెచట నినకాంతి యెసఁగు
నతివిశాలము నున్నతాంతరిక్షమున
నాకల్పసుఖపద మందఁగాఁబోదు.
నందనవనములో నారయం డొకట
గంధర్వకిన్నరకన్యకలు నప్లె
యప్సరోగణములు నందందుఁ జేరి
కల్పకుజములనీడ గానంబునలుప
వీనులవిందుగా వినుచు శ్రమవాయ
విమలవాయువుఁ బీల్తు వేల్పులన్ గూడి.
కుంజపుంజములందుఁ గొమిరెజొంపముల
వాసంతవనలక్ష్మి పరువంబు పొదలె.
సర్వర్తులక్ష్మి తనసారవస్తువుల
నంగడి వెలఁగొనక యమ్మకము నూపు.
క్షుత్పిపాసలులేని సురకాంత లవ్వి
కైకొనక ముట్టక కని యనుభవింత్రు.
మలయమారుత మొలయు మంచిగంధంబు
కమ్మకస్తురితావి గలసి పెనఁగొనఁగ.
ఏపుగా భూజముల నేలాలవంగ

పీయుష లెగఁబ్రాఁకఁ బెరసె నెత్తావి.
ఇంద్రుచాపవిభూతి నెకసక్కెమాడు
నిగ్గు గల్గినపూలు నెత్తావి మిగుల
విరియఁగాఁ దీరముల విధుకరశిశిర
జలసేచనము సేయు సాధ్వి నిర్ఝరిణి.
కాటుకకళలీను గాఢతమాలి
రారమ్యవాటికల కాళిందివాలు
కాతీరములయందుఁ గంసాదిక్రూర
రాక్షసులఁ దునుమాడి రక్షించి జనుల
కృష్ణుండు పలుమాఱు క్రీడించె నెచట,
కలికి రాధికఁబట్ట కన్నొమ్మఱఁగిపోయి
శ్యామతమాలికాచ్ఛాయలు గప్ప
యమున నల్లనినీట నగుపడకయున్న
నెందెందు రాధిక యేడ్చెఁ గరుణముగ,
నాతావులను దాఁటి యాగకే పోదు.
వారితనయుఁడు రతిప్రాణనాథుండు
స్మరుఁడును మారుఁడు మనసిజుఁడు నాఁగఁ
బేర్వడ్డ పూవిల్తు పెద్దఱిక మంత
నీశుకోపాగ్నికి నింధనముగాఁగ
నాతి నదులే పొంగ, నగములే కఱఁగ
బిట్టు రోదనసేయ విని జాలిఁజెంది
దేవత లాజంట దివ్యతన్ బొంద
దీవించి కలిపిరి దిశలు వెలుఁగొందె.
యౌవన మానంద మను కవల లంత

మారునకు రతికిని గుమారులై రెలమి !
పట్టినకార్యంబు పండె శాంతముగ.
పర్విడుదు నెగురఁగలఁ బంటవలంతి
కడలంది మీఱిపోఁ గలను ద్రుటిలోన,
నింగి నేలయు నెచట నిలిచెఁ గౌఁగింట
నట కేగి మొగిళుల నంటిపోఁగలను.
కలువవలె రాజుతోఁ గాంతు విశ్రాంతి.
ఉడుగణములో నొక్క యువిదనై యుందు.
అనుసరింపఁగ నన్ను నాస మీ కున్న,
మర్త్యులీ రమరులై మన నిష్ట మున్న,
మహి వీడి దివిఁ గాంచ మన సింత యున్న,
నిహమందె స్వర్లోక మింద్రభోగంబు
నందుకొనెడునదృష్ట మావంత యున్న,
శీలమే ప్రాణమని చిత్తమున నిడుఁడు !
శీలమే యిల నెందు స్వేచ్ఛావిహారి !
బ్రహ్మాండములు మీఱి పరముఁ దిలకింప
స్వర్గ మందఁగ నేర్పు వరశీల మిచ్చు.
దుర్బలత శీలంబుఁ దూలిపోకున్న
విభుఁ డొక్కఁడుండె ననువిశ్వాస మున్న
గోవువెంటను దగులు కోడెవలె విభుఁడు
వెన్నంటి సర్వదా ప్రియముఁ గల్పించు.
బల మిచ్చు శీలసంపదల నిలఁబెట్టు
ధర్మమే దైవంబు తథ్య మిది సుండి.

ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీ షోడశాంత రాజరాజేశ్వరీ కలోపహిత శ్రీ సత్యానందనాథ
గురుప్రసాద లబ్ధ సరసకవితాధురంధర సుజనవిధేయ వాధూలస
గోత్ర పవిత్ర శ్రీ మదాపస్తంబసూత్ర మహాన్నప్రదాత
నారాయణ ప్రపౌత్ర వేంకటచయన పౌత్ర దత్తాత్రేయపుత్ర
అన్నపూర్ణాగర్భశుక్తిముక్తాఫలాయమాన విద్వత్కవి
రాజ, కవికులశేఖర, తంత్రసాహిత్యకలాప్రపూర్ణ
సరిపెల్ల విశ్వనాథశాస్త్రి ప్రణీతంబయిన
కామవిలాసం బను ద్విపదకావ్యము
సమాప్తము.

అభిప్రాయములు

1. The Hindu

   " A very successful attempt. "

2. Sri P. V. Rajamannar,

   Chief Justice, Madras High Court.

   " Style is chaste and pleasing."

3. Professor M. Venkatarangiah, M. A.

   " Best classical style of high quality. "

4. Sri V. Ramasubbarayudu, B. A.

   A Poet and a Critic.

   " Kamavilasam is a master-piece."

5. *'శిరోమణి, విద్వాన్, బి. ఓ. యల్.'*

   శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

   " కవి రచనము మృదుమధురము, నిర్దుష్టము "

6. *'కళాప్రపూర్ణ, కావ్యస్మృతితీర్థ'*

   శ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు

   "కవిత్వాము సమతల ప్రసారిత ప్రోదినీవతంసము కరణి నెగుడు దిగుడులులేక పరుగిడుచున్నది."

7. *'అభినవ వాగనుశాసన'*

   శ్రీ పండిత మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

   "స్వకపోలకల్పితముగాఁ గావింపఁబడిన యనువాద గ్రంథ మిప్పటికిదే నాకంటఁ బడినదనుట యతిశయోక్తికాదు. భాషాను వాదకుల కుదాహరణముగా దగియున్నదనుట నిర్వివాదము."

8. 'ప్రతిభ'

   "మూలగ్రంథ ప్రసక్తి తలపెట్టకుండావున్న ఈ కామవిలాసము సరసము, సరళము, ఉదాత్తము, మనోరంజకము అన నగును."